

BESCHRIJVING

VAN HET

EILAND CURAÇAO

EN ONDERHOORIGE

EILANDEN.

UIT ONDERSCHEIDENE STUKKEN, BIJDRAGEN EN OPMERKINGEN OPGEMAAKT,

DOOR

EEN BEWONER

VAN DAT EILAND.

TE HAARLEM, BIJ
DE ERVEN FRANÇOIS BOHN,
MDCCCXIX.

ACAD.
LUGD. BAT.
BIBL.

VOORBERIGT.

Sedert den Jare 1779 *is er geene de minſte beſchrijving van* Curaçao *in het licht gekomen, en deze nog is vrij gebrekkig.*

De Schrijver van dit Stukje, op dat Eiland wonende, meent dus zijnen Landgenooten in Nederland geenen ondienst te doen met deze beſchrijving, welke hij aan alle liefhebbers des Vaderlands toewijdt.

Curaçao,
25. *April* 1818.

I N H O U D.

BE-

BESCHRIJVING

VAN HET

EILAND

CURAÇAO.

ALGEMEENE BESCHRIJVING EN GESCHIEDENIS.

Curaçao is een eiland, gelegen ter zijde van den mond der Golf van *Venezuela*, ongeveer 12 mijlen van de kust van *Terra Firma.* — Deze nabijheid heeft doen gisſen, dat dit eiland, met de daarbij behoorende, weleer aan de vaste kust heeft behoord, en een gedeelte der bergketen uitmaakt, welke door de provintie *Venezuela* loopt, en aan de zeekust, juist tegen over dit eiland, eindigt. — Men meent dus, dat de tusſchenruimte van den lagen grond, of der minder hooge gebergten, door den Oceaan verzwolgen zijnde, tot zee is geworden, waardoor ſlechts de uitſtekende

hoogten overblijvende, deze eilanden *Curaçao*, *Bonaire* en *Oroba* zouden zijn gevormd.

Hoe dit zij, en ſchoon deze gisſing veel waarſchijnlijkheid heeft, dit weten wij, dat *Curaçao* N. W. en Z. O. op omtrent twintig, en deszelfs grootſte breedte, op ongeveer vijf uren wordt berekend; zijnde het echter, om deszelfs komkommerachtige gedaante in het midden, of op de ſmalſte zijde, naauwelijks ¾ uur gaans breed. De lengte wordt berekend aan de Oostpunt op 308° 40,, en aan de Westpunt op 308° 2′ lengte van de Piek van Teneriffe. Het ligt op 12° 30′ of 33′ Noorderbreedte.

Men kan geenszins met zekerheid den naamsoorſprong van dit eiland bepalen. — De oudſte naam was *Quiraçao*. — De gewoonlijkſte is *Kurasſau*, of beter, zoo als nu gebruikelijk is, *Curaçao*.

Gelijk het met bijna alle *Westindiſche eilanden* is, zoo is het ook hier. — De eerſte bewoners waren Indianen, en wel zulke, die onder den naam van *Karibes*, *Kannibalen* of *Karribanen* bekend zijn. — Men zegt, dat zij hunne vijandige naburen opaten; geene andere opperhoofden dan de oudſten of ſtamvaders der familiën erkenden; vreedzaam met elkander

der leefden, en aan een goed en kwaad beginſel geloofden. Zij waren trouw in woord, en eerlijk, maar voor het overige vadzig en lui.

De Spanjaarden, die in de 16. eeuw alles in het Nieuwe Werelddeel doorſnuffelden en veroverden, ontdekten hetzelve in 1527, en namen er bezit van, zonder daarvan gebruik te maken, als brengende goud noch zilver voort. — In 1634, den 25. Junij, namen de ſtaten der *Vereenigde Nederlanden* het met eene kleine vloot, geleid door zekeren JAN JANSZ. OTZEN, aan wien dit eiland, door zijne langdurige zoutvaart in de *West-Indie*, bekend was, onder bevel van den Heer JAN VAN WALBEEK, Oud Raad van *Brazil*, terwijl aan eenen PIERRE LE GRAND, die weleer als voornaam officier in *Brazil* tegen de Portugeezen gediend had, het gezag over de Soldaten werd opgedragen.

De West-Indiſche Compagnie nam het vervolgens in bezit, en behield het tot den jare 1789, wanneer het aan de Staten-Generaal der *Vereenigde Nederlanden* werd overgedragen.

Reeds in den jare 1674, werd het door eene kleine Franſche vloot onder brandſchatting ge-

 ſteld,

ſteld, en even zoo in 1713 (*). In den Engelſchen oorlog van 1781—83, werd het wel bedreigd, doch vruchteloos, en ſtrekte het tot wijkplaats voor Franſche, Spaanſche en Amerikaanſche ſchepen.

In 1800 namen de Engelſchen *Curaçao* onder hunne beſcherming, nadat de Guadeloupſche troepen — Negers en Kleurlingen — het eene maand lang deerlijk geteisterd hadden. — Bij den vrede van *Amiens* aan het moederland terug gegeven, werd het bij de ſpoedige uitbarsting des krijgs, na eenen zoo verderfelijken vrede, in 1805, aangetast door zekeren Brit MURRAY, welke aldaar landde en eenige posten vermeesterde. Hij verbrandde baldadig eenige plantaadjes aan de west- of benedenzijde, maar werdt eindelijk genoodzaakt, met verlies af te deinzen. Hij ſtierf gedurende deze ze onderneming, en werd te *Klein Curaçao* begraven.

Zoo

(*) Zie hier omtrent de beſchrijving van *Curaçao*, *Amſterdam* 1779. —— De kaart echter deugt niet,, even min als die van VAN KEULEN, waaruit de groote Engelſche kaart in 1813 geformeerd is. — Het eiland *Curaçao* en *Bonaire* is, in 1817, door den kapitein Ingenieur ABBRING naauwkeurig opgenomen, doch de geteekende kaarten zijn naar *Holland* opgezonden.

Zoo ſcheen dit eiland, ondanks alle tegenſpoeden en de pogingen der Britten, aan het moederland te zullen verblijven; maar onvoorzigtigheid en wanorde waren het, die het den Britten deed gelukken, met vier fregatten, dit eiland, in den vroegen morgenſtond van den 1. Januarij 1807, bij verrasſing, na eenigen magteloozen tegenſtand, te vermeesteren.

De Engelſchen, gelijk men weet, bleven in het bezit van hetzelve, tot dat het aan Z. M. den Koning der Nederlanden, op den 4. Maart 1816, plegtig werd overgegeven, nadat Z. M. troepen en beambten aldaar den 27. Januarij bevorens met het linieſchip de Prins van Oranje en den ſchooner de Haai waren aangekomen.

LIGGING EN LUCHTSGESTELDHEID.

Aan alle kanten, is het eiland door vrij hooge rotſen omgeven, welke meerendeels uit gips, puimſteen, ruwen, rooden en gelen oker en kleine lagen klei en potaarde beſtaan. — Op de meeste groeit ſlechts een weinig heidegras en ſchrale doornachtige heesters; ſommige zijn geheel naakt. Op verſcheidene plaatſen, zijn deze klipbergen door den tijd en het water uitgehold, en vormen vreesſelijk ſchoone, ſchilderachtige grotten. Somtijds ſtort een gedeelte ter neder, en maakt eene nieuwe klip of een nieuw eilandje. — Hier en daar liggen in de helling der rotſen vervaarlijke ſteenbrokken, met ruigte begroeid, ſomtijds van 5 tot 6 ja tot 10 en meer roeden diameter, ter nedergeſtort. In het kort, deze rotſen bewijzen voor den geringſten kenner de hooge oudheid der aarde.

Zeer hooge bergen, gereekend naar die der *Andes*, zijn er niet. — De hoogſte zijn: de *Tafelberg* bij de Oostpunt, om deszelfs hellende platheid, van 400 roeden in diameter, dien naam verdienende, zijnde ongeveer 1900 voe-

voeten boven de oppervlakte der zee. — De *St. Chrisftoffel*, bijna aan de Westpunt, kegelvormig van gedaante en ongeveer 2000 voeten hoog. — De overige bergen in het land, gelijk de *zwarte Berg*, de *drie Gebroeders*, de *ronde Klip*, de *groene Berg*, de *groote* en *kleine Berg* (het fmalfte gedeelte des eilands uitmakende) zijn allen middelmatig, allen uit rotfen beftaande, met eene dunne laag aarde bedekt. — Hier en daar vindt men iets, dat naar mineralen zou zweemen, en de Schrijver twijfelt niet, of er zijn hier en daar in de bergen, vooral in het Ooster middeldeel, koper en zilver aderen, maar van weinig belang.

De rotfen op zich zelven vormen een prachtig tooneel, en van zelve fmalle valleijen, die met derzelver heuvels redelijk vruchtbaar zijn. Aan defilée of hollewegen, ontbreekt het hier niet, even min als aan heideachtige vlakten of *Savannas* en aan zoutvlakten. — Op *Hato* is eene zonderlinge grot, waarvan ftraks nader.

Het klimaat is heet; de hitte ftijgt fomtijds tot 103° of 106° *Fahr.* De gewoonlijkfte is van 76°–86° of 90°, maar deze hitte wordt dragelijk door de Noord-Oostelijke, Oostelijke, Oost ten Noorden en Noord Noord-Oos-

tewinden, die van alle zijden over het eiland waaijen.

In het na- en voorjaar zijn dezelve fomtijds zeer hevig, vooral de O. N. O. en N. W. winden; als dan kan men zelfs, het klimaat in aanmerking genomen, vooral des avonds, zeggen: *het is zeer koud.* — Zware orkanen zijn echter niet menigvuldig. Sedert die van 17. October 1807, welke aan de gebouwen zeer veel fchade deed, heeft men er geenen gevoeld. Zuid-Westen en Zuidewinden, heeft men doorgaans bij regen.

De lucht is hier droog, en de dampkring fchijnt met fcherpe zoutzure deeltjes vermengd, echter niet zoodanig, dat dit der gezondheid nadeelig zij. — Veeleer fchijnt deze gefteldheid des dampkrings toe te brengen tot de gezondheid dezes eilands, en hetzelve te behoeden tegen die aanftekende en verwoestende ziekten, anders in de West-Indifche eilanden zoo gemeen. Van daar, dat zelfs voor nieuwelings aangekomene Europeanen, bij eene eenigzins geregelde levenswijze, weinig gevaar is. — De geringe fterfte onder de troepen, in 1816 aangekomen, en het getal eener gewone fterfte weinig overtreffende, ftrekke hiervan ten bewijze.

De-

Dezelfde luchtsgesteldheid is oorzaak der weinige brandbaarheid van anders zeer ligt ontvlambare stoffen. De grootste moeite, heeft men, om droog hout, houtskolen enz. voor het keukenvuur aan den brand te houden. — De vlam en gloed worden telkens verdoofd. — Van daar, dat brand en brandstichting hier bijna onbekende woorden zijn, omdat het met allen opzet bijna onmogelijk is, een huis, ja een strohut, in brand te krijgen. — Gelukkig waarlijk, want de bewoners, vooral de Negers, zijn zoo weinig behoedzaam met vuur, dat zij het achteloos op houten vloeren laten vallen, of wel houtskolen vuren in een' pot tegen de houten steilen der galerijen leggen, zonder nadeelig gevolg; iets, hetwelk elders de akeligste uitwerkselen zoude na zich slepen.

Dat het den oproerigen Negers, en aan BLIGH en MURRAY, gelukt is, eenige buitenhuizen te verbranden, kwam van daar, dat zij de geplunderde gebouwen met droog maisstroo vulden, en, die aangestoken hebbende, de vlam zorgvuldig onderhielden, zoodat dezelve noodzakelijk van binnen moesten uitbranden; die echter geheel te vernielen, hiertoe was hunne barbaarsche vlijt niet in staat. — Het bombardement, door BLIGH in 1804 27

dagen lang volgehouden, deed daarom de gewenschte uitwerking niet. — De Lutherſche kerk alleen, door eenen gloeijenden kogel aangeſtoken, brandde van binnen geheel uit en het dak ſtortte in.

Deze zoutzuurachtige luchtsgeſteldheid is zeer vijandig tegen het ijzer en ſtaal, hetwelk ligtelijk, ondanks alle voorzorg, verroest en verteerd wordt. — Van hier het gemakkelijk winnen en de overvloed van keurig zeezout. Rivieren en meren, eenige kleine plasſen, die ligt opdroogen, uitgezonderd, heeft men hier niet, maar wel verſcheidene diepinloopende baaijen. — De voornaamſte is de *St. Anna-baai* aan den Z. Z. O. kant van het eiland, waar dan ook de *Willemſtad*, het fort *Amſterdam* enz. gelegen zijn. — Zij heeft eenen naauwen doch diepen ingang tusſchen twee riffen; vervolgens vormt zich verwijdende de prachtige en ſchoone haven van *Curaçao*, welke met regt voor de beste in de *Westindie* gehouden wordt, zijnde dezelve voor alle winden gedekt, en zoo veilig, dat een oorlogſchip van den eerſten rang bijna tegen den wal, zonder gevaar, voor een paar kabels kan liggen, zonder één anker te bezigen. — Verder noordwaarts, tusſchen twee bergen door-

doordringende, wordt de breedte der haven zeer aanmerkelijk en de diepte grooter. — Deze plaats noemt men het *Schottegat*. — Hier plagten de Engelſche oorlogſchepen te liggen, die zich hier kwamen ververſchen of *geſtationeerd* waren, en het overſchot der Franſche vloot vond er, in 1796, na eenen ongelukkigen zeeſlag, eene veilige wijk. — Er kunnen daar, naar men rekent, ruim dertig groote oorlogſchepen liggen. — De Binnenbaai, met verſcheidene rotſige eilandjes bezaaid, ſtrekt zich voorts oost-, noord- en westwaarts in verſcheidene rigtingen landwaarts uit, en vormt zeer ſchoone gezigten. Een andere arm der haven, heet het *Waaigat*, en eindigt in het oostelijk binnenwater, dat aan het einde geheel waadbaar is.

Beoosten *St. Annabaai*, ligt de *Carracca's baai*, mede vrij ruim en niet verre van de *Tafelberg*; aan en in dezelve ligt een fort, waarop eenig garnizoen met een Luitenant is. — Dit fort zoude zeer ſterk zijn, indien een achterwaartsch liggende berg hetzelve niet beſtrijken kon.

De ſtroom loopt beſtendig van het Oosten naar het Westen, waardoor het voor de uitzeilende vaartuigen, die naar de boven eilanden,

den *Oroba* enz. of naar *Europa* bestemd zijn, moeijelijk valt, tegen den stroom op te werken; doch de Koloniale en Amerikaansche scherpzeilende goletten, barken enz. kunnen dit veel beter dan de Europesche schepen doen, vooral de zoogenaamde *Pilotboab*. Voor of een weinig ten Oosten der haven, ligt een koraalrif even onder water.

Westwaarts vindt men de baaijen *Piscadero* of *Visschersbaai*; *St. Michiel*, waar een verlaten fort is; verder *Porto Maria*, *St. Martha*, *St. Kruis* enz. Benoorden liggen de Baaijen *St. Joris*, *St. Pieter* of *Pedro* en *Hati*; deze laatste is merkwaardig, om eene onderaardsche grot of spelonk, bij de plantaadje van dien naam, welke eene aanzienlijke ruimte heeft, en waarin men met moeite nederdaalt.

De bovengenoemde zeezoutzure gesteldheid der lucht, het gebrek aan groote bosschen, nevens de smalheid en al te groote nabijheid des eilands aan de vaste kust, maken de jaargetijden zeer ongeregeld, en den vruchtbaar makenden regen zeer ongelijk, ja veelal ongenoegzaam. — Eigenlijke regentijd is hier niet. De maanden September, October, November en December worden wel regenmaanden genoemd, maar dikwijls heeft men dan

juist

Tegen over bl. 13.

TAFEL

VAN ZONS OP- EN ONDERGANG TE CURAÇAO,

BEREKEND OP DE POOLSHOOGTE VAN 12° 30′ NOORDER BREEDTE.

Maanden.	OPGANG.			ONDERGANG.		Maanden.	OPGANG.			ONDERGANG.		Maanden.	OPGANG.			ONDERGANG.		Maanden.	OPGANG.			ONDERGANG.	
	dagen.	uren.	minuten.	uren.	minuten.		dagen.	uren.	minuten.	uren.	minuten.		dagen.	uren.	minuten.	uren.	minuten.		dagen.	uren.	minuten.	uren.	minuten.
Januarij	1	6	21¾	5	38¼	April	1	5	55½	6	4½	Julij	1	5	38¼	6	21¾	October	1	6	4½	5	55½
	5	6	21	5	39		5	5	55	6	5		5	5	39	6	21		5	6	5	5	55
	10	6	20½	5	39½		10	5	53	6	7		10	5	39½	6	21½		10	6	7	5	53
	15	6	20	5	40		15	5	51	6	9		15	5	40	6	20		15	6	9	5	51
	20	6	19	5	41		20	5	50	6	10		20	5	41	6	19		20	6	10	5	50
	25	6	17	5	43		25	5	48	6	12		25	5	42	6	18		25	5	48	6	12
	30	6	16	5	44		30	5	47	6	13		30	5	43	6	17		30	6	13	5	47
Februarij	1	6	16	5	44	Mei	1	5	46½	6	13½	Augustus	1	5	43½	6	16½	November	1	6	13½	5	46½
	5	6	15	5	45		5	5	45	6	15		5	5	44	6	16		5	6	15	5	45
	10	6	13	5	47		10	5	44	6	16		10	5	46	6	14		10	6	16	5	44
	15	6	11	5	49		15	5	43	6	17		15	5	47	6	13		15	6	17	5	43
	20	6	10	5	50		20	5	42	6	18		20	5	49	6	11		20	6	18	5	42
	25	6	8	5	52		25	5	41	6	19		25	5	52	6	8		25	6	19	5	41
	28	6	7	5	53		31	5	40	6	20		30	5	53	6	7		31	6	20	5	40
Maart	1	6	6½	5	53½	Junij	1	5	39½	6	20½	September	1	5	53½	6	6½	December	1	6	20½	5	39½
	5	6	5	5	55		5	5	39	6	21		5	5	55	6	5		5	6	21	5	39
	10	6	4	5	56		10	5	38¼	6	21¾		10	5	56	6	4		10	6	21¾	5	38¼
	15	6	2	5	58		15	5	38	6	22		15	6	58	6	2		15	6	22	5	38
	20	6	0	6	0		20	5	38	6	22		20	6	0	6	0		20	6	20	5	38
	25	5	58	6	2		25	5	38	6	22		25	6	2	5	58		25	6	22	5	38
	30	5	56	6	4		30	5	38¼	6	21¾		30	6	4	5	56		30	6	21¾	5	38¼

Dus het grootste verschil van lengte der dagen 43 minuten 30 seconden.

Langste dag 12 uren 43 minuten 30 seconden.

Kortste dag 11 uren 16 minuten 30 seconden.

juist droogte, terwijl men in de drooge maanden somtijds sterke regenbuijen treft. — Ook vallen deze vlagen zeer ongelijk; somtijds overstroomt een plasregen bijna een gedeelte des lands, terwijl een ander gedeelte geen druppel ontvangt. Ja het gebeurt, dat de eene zijde eener plantaadje door weldadigen regen besproeid wordt, terwijl het andere gedeelte droog blijft. Zie daar de groote reden der onvruchtbaarheid.

Indien men zijne gezondheid wil bewaren, moet men zich, vooral een vreemdeling, wachten, in den regen te loopen. — Deze, en de dikwijls koude avondlucht, brengen vaak koude koortsen en buikloop te weeg.

Zelden dondert het, en nog zeldzamer doet zulks schade. Indien het echter gebeurt, leveren de, door de bergen driewerf teruggekaatste donderslagen een ontzagverwekkend tooneel.

Zoo weinig verwisselend de jaargetijden zijn, zoo gering is ook het verschil van zons op- en ondergang. — Steeds ziet men dat glansrijk licht even voor of na zes uren schijnbaar verrijzen en in de kimmen duiken.

Ten blijke van het weinig verschil van zons op- en ondergang, dient de bijgevoegde tafel.

VERDEELING DES EILANDS.

Het Eiland wordt verdeeld in

1. De ſtad en het fort zelf met de voorſteden.
2. De Middeldiviſie.
3. De Oostdiviſie, en
4. De Westdiviſie.

1. De ſtad, de *Willemſtad* genaamd, en het fort *Amſterdam*, zijn op een rif van de baai, ten Zuidoosten gelegen, gebouwd, en vormen dus een ſchiereiland, ten Zuiden en Zuidoosten de Zee en eene vlakte, ten Noorden het Oostbinnenwater en ten Westen de haven tot grenzen hebbende. — Het fort *Amſterdam* is een onregelmatige vijfhoek, naar de oude manier met ſteenen muren gebouwd. — Eene poort, naar de ſtadszijde, die de waag in zich beſluit, dekt den ingang. Boven dezelve, bij eene batterij, die de ſtad en haven beſtrijkt, ſtaat een vlaggeſtok, die tevens tot ſeinpaal dient, en waarvan de Nederlandſche vlag wappert. — In het front voor de haven,

is

is weder eene poort, waaronder men de hoofdwacht en eene gevangenis voor de ſoldaten heeft. -- Boven hetzelve is het Gouvernementshuis, een vrij aanzienlijk ruim gebouw, waar men binnen in, bordes gewijze, twee breede ſteenen trappen vindt, die tot den voorgang leiden. Deze is met marmer bevloerd. — In twee ruime zalen, vergaderen de Raads-Collegien, en verder is het de eigenlijke woning van den Gouverneur. — Voor het gebouw is een balkon, van waar de publicatien en vonnisſen gelezen worden. — Voor hetzelve, op het plein, worden de criminele regtsplegingen uitgevoerd. Het fort van binnen, aan de buitenzijde met hooge batterijen omgeven, levert een vierkant plein op, aan welks Oostzijde de gereformeerde kerk is, een klein net gebouw, met twee ſteenen trappen, een goed orgel, mahonijhouten predikſtoel, geſtoelten voor Gouverneur en Raden, en banken en ſtoelen van hetzelfde hout verſierd. — Ook ziet men er een eenvoudig gedenkteeken ter eere van den voormaligen Gouverneur RODIER, met dit opſchrift: JEAN ESAI CLARIS RODIER DE LA BRUGIERE, Gouverneur over *Curaçao* en deszelfs onderhoorige districten &c. &c. &c. geboren te *Anduze*, den 5. Januarij 1715, overleden te

Cu-

Curaçao den 21. October 1783. Het gebouw zelf is vrij luchtig, en de eigendom der Gereformeerde gemeente.

Onder de kerk is een magazijn, gelijk ook onder het Gouvernementshuis aan beide zijden van de poort, doch het kruidmagazijn is op het fort Rif.

De Lutherſchen, ſedert het verbranden hunner kerk, houden daar hunne godsdienstoefeningen. De kerk is met eenen kleinen klokkentoren en een uurwerk voorzien.

Binnen hetzelfde fort wonen de meeste officieren van het garnizoen; ook vindt men daar de woningen en bureaux van den Gouvernements Secretaris, en van den Controlleur Generaal der Finantien, alsmede de bureaux van de verdere beambten. — Aan de Zuidzijde van het fort is een ander, met twee poorten voorzien, het *Waterfort* genaamd, en met lage ſteenen batterijen gewapend. Hier heeft men de barakken der ſoldaten, de bakkerij, prevoost en eenige weinige woningen voor eenen kapitein, twee luitenants en eenige onderofficieren. Te voren woonden hier de meeste beambten, doch de Engelſchen hebben de huizen meerendeels afgebroken. De ſtad zelve, zuidwaarts tegen het fort ſtootende,

is

is een zeer ongeregelde vierhoek (*trapesium*), aan drie zijden met hooge muren, een banket en drie kleine bolwerken voorzien. Aan den waterkant, is eene goede kaai, de *Waterkant* genaamd, met vele ordelijke huizen en winkels. Hier liggen de schepen en vaartuigen te lossen en te laden, even als in Rotterdam aan de Boompjes. Achter deze kaai, is de *Heerestraat*, aan beide zijden met redelijk goede huizen, pakhuizen en winkels voorzien. De voornaamste straat echter is de *Breedestraat*, van de haven langs het fort oostwaarts strekkende, en tegen den stadsmuur stuitende. Wijders heeft men vele binnen straten en stegen; de voornaamste zijn: *achter den muur* of de *Princestraat*, *de Jode-Breedstraat*, *de Keuken-* en *Verkoopstersstraat* enz., welke allen, aangezien de kleinheid der stad, zeer digt bewoond zijn.

De binnenstraten zijn allen zeer naauw, en hetgene de engte nog vermeerdert, is de menigte van Negerinnen, die, op den grond zittende, vruchten en eetwaren te koop veilt; als mede de talrijkheid der bewoners, welke het den voorbijganger dikwijls moeijelijk maakt, om daar door te komen. In de Jode-Breedstraat, vindt men eene vrij nette Synagoge.

Het getal der Joden is zeer aanmerkelijk. Zij zijn hier voorname kooplieden en landeigenaars. — In vorige tijden, mogten zij niet in de ſtad vernachten, maar des avonds naar het Grootkwartier of Ruiterskwartier wijken. Nu wonen zij overal, en genieten alle mogelijke vrijheden. — De Gouvernements Interpreteur DOVALLE en de Procureur RICARDO zijn beide Joden.

In de Breedeſtraat is eene poort, *de Burgerwachtspoort* genaamd, omdat de burgers daar de wacht houden. Hierbij is ook de Weeskamer. — Deze poort wordt des avonds te 9 uren geſloten, en niet dan met het dagſchot geopend dan om poortgeld, als voor 1 uren 2, en na dien tijd, 4 realen voor ieder perſoon. Buiten de poort, is eene groote vlakte, tot het houden van militaire exercitien dienſtig. Digt bij het fort, vindt men vier huizen, het oude kerkhof en de diaconieſchool. Verder oostwaarts op heeft men vleesch- en vischmarkt, tegen den zeekant, waar bevorens eene batterij was, de *Krommelijn* geheeten; van daar komt men op *Pietermaai*, een dorp, of liever eene voorſtad, met eene dubbele ſtraat en goede huizen voorzien, zich een klein half uur gaans ver uitſtrekkende. Bijna aan het einde, vindt

men,

men, nevens eenige buitenhuizen met gedeeltelijk beplante en bemuurde pleinen (*Koralen* hier genoemd), een gebouw, het Gouvernement behoorende, thans het gewone buitenverblijf van Zijne Excellentie, *Belle Alliance*, bevorens onder het Engelsch Gouvernement *The penn.* genaamd. Hetzelve is ruim, maar niet met ſmaak gebouwd.

Ten Noorden het binnenwater, regt tegen over *Pietermaai*, ligt de buurt *Charlois*, zich tegen den berg van dien naam tot het einde van het water uitſtrekkende, en aldaar met *Pietermaai* gemeenſchap hebbende. Verder op lange bergen, ligt de kleine buurt *Altena* of *Altona*.

Bij de buurt *Charlois*, ligt de klip, door den mond van voornoemd Waaigat van de ſtad afgeſcheiden. Op dezelve zijn drie goede ſcheepstimmerwerven, met al het noodige tot reparatie en ſcheepsbouw voorzien. Verder op aan den voet eenes bergs, heeft men het hospitaal voor het garnizoen, bevorens eene werf, en thans tot het eerſte door den Baron PARREY gehuurd. — Digt hier bij, op eene ſteile rots, 190 voeten boven de zee, ligt het *Fort Nasſau*, bij de eerſte bouwing, in 1796, *Fort Republiek*, en, onder het bewind der En-

gelſchen, *Fort George* genaamd. Hetzelve is vierkant, van gebakken ſteen gebouwd, en in het front en de beide flanken met verhevene batterijen van zwaar geſchut voorzien; van achteren heeft men dezelve niet noodig, daar eene volſtrekt ongenaakbare rotszijde, aan den kant van het Schottegat, hetzelve genoegzaam beveiligt. De toegang gaat alleen langs een ſmal, ſteil met loſſe keiſteenen bezaaid pad, in het front der hoofdbatterij, wordende de poort daarbij nog door geſchut gedekt. Op eenen tegenoverliggenden heuvel, van waar men het fort zoude kunnen beſchieten, wordt nu eene redoute opgerigt, met twee mortieren en eenig geſchut voorzien. Deze en het fort beſtrijken de haven, en het geheel, wel van manſchap, levensmiddelen en ammunitie voorzien, kan als bijna onoverwinnelijk gereekend worden.

Aan de Westzijde van de haven, ligt de *Otrabanda* of overzijde, ook ſpaanſche zijde genaamd; dezelve is ruim en volkrijk, met zeer goede huizen voorzien, en beſtaat aan den Zuidwestkant uit eene kaai met huizen, en aan den Noordwestkant met aan het water uitkomende gebouwen. Verder heeft men eene groote, lange *Breedeſtraat* in eene eenigzins rijzende ligging. Ten Noorden en ten Zuiden,

den, vindt men bijzondere ſtegen, gangen en ware buurten, waarvan *Carthagena* en *Maçao* de voornaamſte zijn. Op den rug eens bergs, waartegen de Zuidzijde ſtuit, liggen nog drie goede huizen, en aan den voet deszelven eene ſcheepstimmerwerf met eene kraan. In de Breedeſtraat *Otrabanda*, vindt men de ruïnen van de, in 1804 afgebrande, Lutherſche kerk, en digt daarbij de Roomſche kerk en pastorij. Dit is een weinig aanzienlijk, langwerpig gebouw, met een hoofdaltaar, twee bijaltaren en eenige ellendige ſchilderijen verſierd. De gemeente is talrijk, ſchoon meest uit Negers, Mulatten en andere kleurlingen beſtaande, en wordt bediend door een' Pastoor en een' Kapellaan, en dezen gaat eens 's jaars de geloovigen op de eilanden *Bonaire* en *Oroba* bezoeken.

Langs den zeekant aan de overzijde, vindt men op een rif, tusſchen de zee en een ondiep binnenwater, eene ſoort van fort, het fort *Rif* genaamd, den ingang der haven beſtrijkende; verder op het leprozen of lazarushuis, en digt daarbij de buitengalg, waar men nog de kwade gewoonte heeft, de lijken der misdadigers op te hangen.

De gemeenſchap met de *Willemſtad* en

Charlois wordt over en weder door pontjes gehouden; dit zijn kleine platboomde ſchuiten met zitbanken. Een Neger roeit dezelve met eenen frikſtok voort. De prijs is een plak of 5 duiten Hollandsch, hetwelk, aangezien de wijdte der haven en de deining der zee, niet te veel is. De menigte pontjes, die in allerhande rigtingen over en weder varen, levert geen onaardig ſchouwſpel op, vooral van een verheven ſtandpunt.

Sommige dier pontjes kunnen 12 tot 16 perſonen bevatten; eenige hebben kleine zeilen, en gaan vrij goed bij en voor den wind. De allergrootſte worden tot waterhalen gebezigd. — De viſchers bezigen kleine kanos voor 1, 2 tot 4 man geſchikt, en wagen zich met deze ranke vaartuigen zelfs in zee, welke doorgaans vrij kalm is. De Spanjaards noemen die doorgaans *Mare del Norte* of *Mare di Venezuela.*

De huizen zijn meestal uitwendig in denzelfden ſmaak als die in Holland, met ſchuinſche daken en gevels. Allen zijn van ſteen gebouwd, het zij van Hollandſche klinkers of van klipſteen, doorgaans, vooral in het laatſte geval, met dikke muren. De huizen, van klipſteen gebouwd, zijn echter niet zeer ſterk,

om

om de ongelijkheid der ſteenen en het zamenvoegen met enkel zand en kalk. Voor, en veelal ook op zijde der huizen, vindt men opene galerijen, om de doorſtraling van lucht en wind te bevorderen; dezelve zijn van onderen met ſteenen of houten pilaren geſtut. Men woont meest op de eerſte verdieping, wordende het ondergedeelte tot pakhuizen en winkels gebezigd. Van het inwendige der huizen, valt weinig te zeggen; de venſters zijn van jaloeſien of ſaſinetten, zelden van glasruiten, voorzien. De kamers zijn doorgaans wel ruim, maar weinig of geene boven, dan alleen onder het dak beſchotene ſlaapkamertjes. De muren zijn allen met witte of geelde kalk bepleisterd; van behangſels of vloertapijten, weet men niet, zijnde zulks ook in dit klimaat onnoodzakelijk ja nadeelig. — Van buiten zijn de meeste huizen wit bepleisterd, hetwelk voor de oogen zeer nadeelig is. Intusſchen worden thans, op voorbeeld van het Gouvernement, vele huizen geel beſtreken, ook wel donker graauw, hetwelk door de bontkleurige daken en venſters, aan de ſtad, van eene hoogte beſchouwd, iets van eene Neurenburger poppenſtad geeft. De ſtraten in de *Willemſtad* zijn vrij goed geplaveid.

Lastig is het, dat men geene ſecreten vindt, en zich altijd met ſtilletjes moet behelpen. — De rotsachtige grond en het gebrek aan loopend water veroorzaken dit ongemak.

De *Willemſtad*, *Overzijde*, *Pietermaai* en *Charlois* zijn in wijken verdeeld. — De volgende is de laatſte opgaaf.

Willemſtad Wijk No.	1.	70	huizen
—— —	2.	104	——
—— —	3.	47	——
—— —	4.	46	——
Totaal		267	huizen en 8 afdakken. (Kleine huisjes van eene verdieping bij de huizen gelegen.)
Overzijde Wijk No.	1.	82	huizen
—— —	2.	64	——
—— —	3.	74	——
—— —	4.	66	——
—— —	5.	90	——
		376	huizen en 235 afdakken.
Pietermaai Wijk No.	1.	95	huizen
—— —	2.	79	——
—— —	3.	70	——
—— —	4.	54	——
		298	huizen en 163 afdakken.
Charlois, nu onder Pietermaai, Wijk No.	1 of 5	57	huizen en 104 afdakken.
Totaal		998	huizen en 510 afdakken.

De

De bevolking dezer vier wijken is als volgt, ten minste indien de opgave naauwkeurig is; zeker is dezelve, om nader optegevene redenen, niet geringer.

	Willemstad. Zonder het garnizoen en de in het fort *Amsterdam* wonende beampten.	*Overzijde.*
Mannen en Vrouwen	609	754
Kinderen	747	791
Tuinslaven	146	221
Sjouwers	23	46
Ambachtslieden	25	20
Huisbedienden	462	364
Slavenkinderen	737	865
Oude slaven boven de 60	293	369
Totaal	3042	3430

	Pietermaai.	*Charlois.*
Mannen en Vrouwen	609	158
Kinderen	741	181
Tuinslaven	49	30
Sjouwers	12	4
Ambachtslieden	13	27
Huisbedienden	191	79
Slavenkinderen	482	173
Oude slaven	237	78
Totaal	2334	730

Alzoo bevat de ſtad met derzelver omſtreken 9536 inwoners.

2. De *middeldiviſie* ligt grootendeels rondom de baai, Noord- en Oostwaarts van de ſtad, en is in drie districten verdeeld, waarvan ieder eenen wijk- of districtmeester heeft. Deze afdeeling beſtaat uit verſcheidene niet groote, maar welbeplante tuinen of plantaadjen, de meesten van goede waterputten voorzien, van waar het water, vooral uit die, welke aan de baai liggen, naar de ſtad vervoerd wordt; iets, dat zeer noodig is, het meest bij droogte, daar het zeewater natuurlijk brak en het aantal regenbakken verre na niet toereikend is. — De ſchepen nemen ook van daar water in. De voornaamſten, die dit leveren, zijn BRAKKESMID, ASCIENTO, VALENTYN en MARTIN. — In dezen omtrek, vindt men de meeste Cocosboomen.

3. Veel uitgeſtrekter dan deze, is de *Oostdiviſie*, in drie districten verdeeld. — In dezelve, vindt men de reeds gemelde *Caraccasbaai* en het fort, den *Tafelberg*, de *Rondeklip* en de *Oostpunt*. — De plantaadjen zijn er niet zoo talrijk als in de Middeldiviſie, maar ook veel grooter, en de menigvuldige Savannas, (heideachtige gronden), leveren goede weiden voor hoorn- en klein vee op.

4. De

4. De *Westdivisie*, de grootste van allen, van den *Kleinenberg* tot aan de *Westpunt* loopende, is de grootste van allen. — Hier vindt men, nevens verscheidene grootere en kleinere plantaadjen, den *St. Christoffelberg* en den *Grooteberg*, met een' steilen hollenweg. Op de plantaadje *Fontein*, is een klein loopend watertje, met eene springende bron, en op *Hati*, ten Noorden van het eiland, gelijk boven gemeld is, eene vrij merkwaardige zeer diepe grot, waarin men langs steile trappen, in den rotswand uitgehouwen, afklimt. Op den bodem, vindt men eene bron. Men zal ligt begrijpen, dat men niet dan met toortslicht daarin kan treden. In deze Divisie en in de Oostdivisie, vindt men verscheidene veel opbrengende zoutpannen. — Verder worden hier vele beesten geweid, en er is goede visscherij.

De bevolking der drie divisien is als volgt:

	Middeldivisie.	*Oostdivisie.*	*Westdivisie.*
Mannen en Vrouwen	179	199	56
Kinderen	260	281	88
Tuinslaven	547	769	1000
Sjouwers	—	9	—
Ambachtslieden	12	27	24
Huisbedienden	59	100	68
Slavenkinderen	535	673	895
Oude slaven	237	415	355
Totaal	1829	2473	2486

of

of te zamen 6788 zielen, hetwelk gevoegd bij de 9536 van de ſtad en omſtreken, eene bevolking oplevert van 16324 zielen. Als men daar bij rekent de bezetting, uit ongeveer 380 man beſtaande, de op de Savanna, vooral aan de westpunt in hutjes wonende, vrije Negers, die zelden in de telling worden begrepen, benevens de, om de belasting niet opgegevene en 's lands ſlaven, zal men veilig de bevolking op ruim 17000 zielen kunnen ſtellen; anderen ſtellen die nog hooger (*). Aanmerkelijk is het aantal oude ſlaven op of boven de 60 jaren, beloopende in de ſtad en omtrek 1077 en op het land 1007, dus 2084, of $\frac{1}{8}$ der bevolking, iets, hetwelk, in het voorbijgaan gezegd, pleit voor de gezondheid van het klimaat.

(*) Eene nadere begrooting brengt het getal op 18 of 19000 zielen.

VOORT-

VOORTBRENGSELEN DER NATUUR.

De weinige uitgeſtrektheid van *Curaçao*, het gebrek aan hooge en groote boſſchen, veroorzaken, dat men er geene wilde dieren vindt. Behalve een niet groot aantal reebokken, van het geſlacht der damherten, eenige wilde konijnen, en enkele wild gewordene honden en katten, zijn er geene. De andere tamme viervoetige dieren zijn allen van Europeſche of Barbarijſche afkomst.

De eerſte plaats onder dezen, bekleeden de paarden, die meestal van Spaansch en Barbarijsch ras zijn, klein, veelal bruin, doch vlug en taai, zoodat zij zonder voeder en water of rust verſcheidene uren kunnen afleggen. Veelal worden zij op een' zachten *tel* of *pas* gang geleerd, hetwelk voor den rijder zeer gemakkelijk is. De prijs der paarden is matig, maar het onderhoud zeer duur. Spanpaarden heeft men weinig, ook dulden de ſteile bergwegen geene verre togten met rijdtuig te doen, van daar, dat weinigen chaiſen houden. Voor vervoer van goederen, bezigt men osſen, zelfs koeijen.

Dit

Dit zoo alom te vindene of overgebragte hoornvee, bevindt zich ook op dit eiland. Hetzelve is echter klein, meerendeels rood van kleur, ſchoon daaronder ook zwarte zijn. Zij ſchijnen om den breeden kop eenigzins tot de buffels te behooren. De koeijen geven nog niet de helft der melk van die in Holland, doch de osſen dienen tot vervoering der goederen en perſonen, en trekken zware karren. — Zonderling is het, dat er, in plaats van de osſen goed aan te ſpannen en door muilbanden te dwingen, altoos een Neger moet zijn, die de koers houdt, en voor de beide osſen loopt, terwijl een ander de kar beſtuurt. — Het rundvleesch is hier niet zeer goed, doorgaans mager en taai, terwijl de beste osſen naauwelijks 500 ℔ wegen, en oud geſlacht worden.

Overvloediger zijn de ſchapen, die arme dieren, welke zonder menſchelijke hulp nergens kunnen beſtaan, en echter door den mensch overal worden verſpreid. Zij zijn niet groot van geſtalte, en de wol is haarachtig en tot ſpinnen ongeſchikt (*); men ſcheert de-

(*) De Schrijver vermeent met reden, dat wanneer de

dezelve hier ook bijna nooit. — Hun vleesch is ſmakelijk, beter dan in Holland, en tevens gezonder. De melk wordt veel gebruikt, en onder de koeijen melk vermengd. Op ſommige plantaadjen, vindt men tot 1000 ſchapen.

Talrijker nog dan de ſchapen zijn de geiten of cabriten, die hier grooter, ſtouter en fraaijer dan in Europa zijn, maar anders van de gewone ſoort. Zij dragen groote hoornen, zoo wel de bok als de geit; geven goede melk, en het vleesch, mits van jonge cabriten, is bijna zoo goed als ſchapenvleesch. Op *Bonaire* en *Oroba* zijn zij het talrijkst. Derzelver huid geeft een goed leder.

De varkens alleen ſchijnen aan dit eiland en aan Zuid-Amerika eigen te zijn; dezelve zijn zeer klein, meestal zwart of grijs en geel geſpikkeld. Fijner gevormd, zijn zij geenszins zoo walgelijk als in het moederland. Derzelver vleesch is vrij goed, maar kan niet ingezouten of gerookt worden.

Honden en katten zijn er in groot aantal en van

de ſchapen geſchoren werden, de wol beter zouden zijn. — Doch van dit eenvoudig middel, of van het wasſchen der ſchapen, willen de Planters niets weten.

van dezelfde foort als in Europa. Wegens de eerstgemelde, moet ik het veelal in Europa geloofd wordende fabeltje tegenfpreken, dat de honden in Amerika digt bij den Evenaar derzelver vlugheid, en het vermogen van waakzaamheid en blaffen, zouden verliezen. Neen, waarlijk, zij hebben hier even dezelfde hoedanigheden als in Europa, en behoeven in fchranderheid, getrouwheid, waakzaamheid en moed niet te wijken.

Ezels, fchoon eigenlijk van de vaste kust ingevoerd, zijn hier, bijzonder ook op *Bonaire*, talrijk. Dit nuttig, veelal miskend dier, dat, met weinig tevreden, groote dienften doet, bezit hier veel meer vlugheid dan in koudere landen. De witte en grijze ezels worden tot rijdieren opgevoed, en evenaren in fnelheid bijna de paarden, immers eenigen, die eenen goeden telgang en galop loopen.

Muilezels worden hier van de kust ingevoerd, maar niet aangeteeld; zij worden voor karren en chaifen en ook onder den man gebruikt.

Apen worden op *Curaçao* niet gevonden. —

Onder de *amphibien*, vindt men een aantal hagedisfen, waaronder de leguaan de opmerkelijkfte is. — Dit dier is van twee, fomtijds

tot

tot vier voeten lang, hebbende aan het dikfte van het ligchaam eenen omtrek van acht of twaalf duim. Het hoofd is klein, in de hoogte gewipt en een weinig langwerpig uitloopende. Tusfchen de oogen, loopt eene breede, diepe groef, geheel met eelt bedekt. — De oogen zijn middelmatig groot, aan iedere zijde van het hoofd ftaande, en naar voren gekeerd. De kaken zijn, gelijk de hals, kort en dun. Boven op den kop, heeft het eene beweegbare kroon of eenen kam met verfcheidene punten, die tot digt bij den ftaart voortloopen. — De kleur is vuil graauw, aan den buik vuil wit. — De ftaart, bijna veel langer dan het lijf, is zenuwachtig, en met een aantal geledingen voorzien, met knobbels bezet, en in eene fcherpe punt uitloopende. De pooten zijn kort, de klaauwen van voren met vijf vingers en nagels voorzien, die eenigen zweem van een kinderhand hebben. De achterpooten hebben vier vingers en nagels. Dit, in den eerften opflag affchuwelijk dier, leeft in het kreupelbosch, en bij de *Cardonche* heggen, waar het van kleine hagedisfen, vogels en kruiden leeft. Schoon fchuw en woest van aard, is de Leguaan zeer nieuwsgierig. Van dit gebrek, maken de Negers en Indianen gebruik,

 om

om het dier eenen paardeharen ſtrik over den kop te werpen, en alzoo te vangen. — Men breekt dezelve dan de pooten, en voert hen levend naar de ſtad te koop; en inderdaad, hun vleesch, (de kop, ſtaart en klaauwen worden weggeworpen) heeft eenen fijnen ſmaak, naar vet kalfs- of hoender vleesch gelijkende. De *Leguaan* behoort, volgens DAUBENTON, tot de 4de klasſe No. 16.

De blaauwe of blaauwſtaartige Hagedis, (*queue bleue*, 4de klasſe No. 3) de hemels blaauwe, (*Azure* 2de klasſe No. 3) de *Totekki*, een klein diertje, dat de pannen der daken en de muren bewoont, nevens een aantal andere Hagedisſen, worden hier gevonden. Onder deze is de klevende Hagedis, welke zich aan het lijf hecht, moeijelijk en niet zonder pijn los te rukken.

Zee- en landſchilpadden zijn op *Curaçao*, en vooral te *Bonaire*, zeer talrijk. De eerſte vooral leveren een lekker en gezond voedſel op. — De caret-ſchilpad is er ook, doch niet zeer algemeen.

Het gevogelte is op dit eiland noch talrijk, noch veelſoortig om de weinige bosſchen, en bepaalt zich tot eene ſoort van wouw en ſperwer, onder de roofvogelen; tot de blaauwe en

en ſteenduiven, de veldhoenders en patrijzen ſneppen enz. onder de graanetende vogelen; tot de *Tjutjoebi*, het *Tropiale* geelborstje en de mofjes onder de inſekten en vruchten etende vogels, benevens de kolibriet en het vliegenvogeltje.

Ook vindt men hier vele groene parkieten, ook eenige groene papegaaijen, grijze kleine valken, en den geſpikkelden nachtuil, doch niet in groote menigte. Bij ſommige winden, en in den regentijd, heeft men ook eenden en welligt trapganzen.

De *Tjutjoebi* is eene ſoort van lijster, graauw van kleur, doch zeer liefelijk van zang. Van de *Tropiale*, heeft men twee ſoorten, de gele en blaauwe, en de orange, wit en blaauwe. Deze fraaije vogel fluit insgelijks zeer liefelijk, maar is even als de *Tjutjoebi* bezwaarlijk lang in het leven te houden, en nog moeijelijker naar Europa over te brengen. — De kolibriet, vindt men hier in onderſcheidene ſoorten. Dit lief vogeltje, naauwelijks twee duim groot, welks eitjes in het kunſtige nestje naar kleine witte erwten gelijken, verlevendigt het loof door de pracht van deszelfs kleuren, ſnelheid van vlugt en het bijachtig gebrom, dat het maakt. Dit diertje, dat de

uiterste schakel tusschen de vogelen en de gevleugelde insekten vormt, leeft van het sap der bloemen en van kleine insekten.

Paauwen en kalkoenen, zelfs in eenen half wilden staat, parelhoenders, gewone hoenders, tamme duiven en tortels zijn op dit eiland vrij talrijk, en zelfs beter koop dan in Europa.

Onder de watervogelen, vindt men de groote Amerikaansche en de gewone eend en gans.

Langs de stranden, ziet men verscheidene soorten van meeuwen. De kleine soort, tot de fregatvogels behoorende, en hier *strandloopers* genaamd, kan, jong zijnde, tam gemaakt worden, wanneer zij in huis zeer nuttig is om kakkerlakken en ander ongedierten te verdrijven. — Deze vogels leeren zelfs alles eten, en gehoorzamen aan den stem hunnes meesters. Deze dieren zijn iets grooter dan een duif, hebben eenen zwarten bek en gevliesde pooten; de vleugels zijn fraai loodkleurig, de staart is gevorkt en iets donkerder, en de borst en buik wit.

Op *klein Curaçao* en de eilanden *Roca*, *Aves* en *Orchilla*, vindt men eene menigte meeuwen.

De groote *Mouette*, hier *Boubi* genaamd, naar

naar eene eend gelijkende, met rooden bek en gevliesde gele pooten. Deze is het, die, in de maanden Februarij, Maart en April, eene menigte eijeren legt, welke met gretigheid opgezocht en gegeten worden. — De jongen blijven tot een jaar hagelwit en donsachtig; van derzelver vel kan men keurige poeijerkwasten maken.

De zeezwaluw is daar niet minder talrijk. Zonderling is, dat deze beide dieren, jong gevangen, tam gemaakt kunnen worden.

Slangen zijn er weinig, en meest tot het geslacht der *Colubers* behoorende, doch geenszins gevaarlijk. De hoepelslang, die, willende voortloopen, den staart in den bek neemt, en zoo omwentelt, verdient alleen in aanmerking te komen. Ook zijn er drie soorten van scorpioenen, roode, grijze en zwarte; de laatste zijn de gevaarlijkste, en derzelver beet kan noodlottige gevolgen na zich slepen, ja zelfs den dood, indien men niet spoedig gepaste middelen aanwendt. Gevaarlijker is de afschuwelijk leelijke duizendbeen, die somtijds een el lang is, en welks beet heete en slepende koortsen voortbrengt. Deze bevinden zich doorgaans bij oude muren, vooral in pakhuizen, waar brasiliehout bewaard wordt.

Duizendbeenen van eene el lang en 5 of 6 duim breed, zijn de grootſte vijanden der kakkerlakken, die, behalve hun ander nadeel, vrij gevoelig bijten.

Onder de inſekten, telt men den *Kakkerlak*, een zeer ſtinkend inſekt, tot de orde der *halfſchildige* behoorende. Wee dengenen, wiens boeken, papieren of kleeren zij beet krijgen; zij verſtaan de kunst van vernieling uitermate wel. Zij vallen ook vleesch en andere ſpijzen aan, en verpesten die door derzelver reuk en uitwerpſels, even gelijk de harpeijen. Zij zijn moeijelijk anders te verdrijven dan met rottekruid, doch het best is daarop 's avonds met licht jagt te maken, of wel katten te hebben, of van die ſoort van kleine honden (Jamaica honden), die dezelve vervolgen.

Deze dieren hebben ook nog andere vijanden, zoo als de groote zwarte huisſpin, die hare afſchuwelijke gedaante door dezen voor den mensch weldadigen oorlog vergoedt. Ziet zij een' kakkerlak, plotſeling ſtort zij op denzelven neder, en zuigt haar ſlagtoffer uit. Daar nu derzelver beet niet gevaarlijk is, en zij geene webben maakt, ſtoort men haar zelden in de huizen.

De

De verdere ſpinnen zijn niet gevaarlijk, behalve de kleine oranjeſpin, die zich onder het gras, ſomtijds ook onder de jamaicaboomen, verbergt. Hare beet veroorzaakt eenen onleschbaren dorst; — voldoet de lijder daaraan, dan is hij doorgaans ſpoedig een lijk. — De paarden en koeijen, ongelukkig zulk een diertje inzwelgende, moeten het dikwijls met den dood bekoopen.

Tegen de beet der oranjeſpin, die zich onder het gras verbergt, is niets beter, dan den lijder ſpoedig tabakswater in te geven, zijnde het eenigſte tegengift, om ſpoedig het vergift uit te braken, wanneer men doorgaans binnen weinige dagen herſteld is. — Aan de koeijen, paarden enz., doet men limoenſap ingeven, waardoor zij, bij ſpoedige hulp, gered worden.

Rupſen en kapellen zijn hier niet zeer talrijk noch fraai, alleen de groote *Oleander* rups uitgezonderd, die ſomtijds 6 duim lang, 1 duim in den omtrek en zes en dertig geledingen heeft, beurtelings oranjewit en korenblaauw; de rug en huid is zacht gelijk fluweel. De kapel is verre na zoo ſchoon niet, wit met gele vlekken.

Eigenlijke muskiten zijn hier, uit hoofde van het gebrek aan zoet water, weinig of

 niet,

niet, en ook niet veel vliegen, zelfs bijna geene vlooijen; hoofdongedierte, vindt men daarentegen bij de negers en kleurlingen vrij talrijk. Maar een zeer plagend insekt voor de viervoetige dieren, bijzonder voor paarden, koeijen en honden, is de *Karpath*, zijnde eene soort van schapenluis, met zes pooten en een rond ligchaam. Deze insekten kwellen die dieren geweldig, door hun het bloed uit te zuigen, zoodat zij vermageren, kwijnen en niet zelden sterven. Zij vallen somtijds ook de menschen aan.

De zoogenaamde vuurvlieg is hier menigvuldig, vooral in den regentijd. Het helder schijnsel van dit kleine vliegende diertje is vermakelijk; het wijfje heeft geen schijnsel noch vleugelen.

Gewone en zwarte mieren, vindt men bijna overal, vooral in oude huizen. — Van de wespen heeft men drie soorten. De eerste bouwt zich een vierkant nest in den grond. De tweede (*guepe maçonne*) hier *mari bomba* genaamd, een kunstig bordpapier gelijkend nest, met vijf hoekige zeer regelmatige celletjes, waarin de geheele familie haar verblijf houdt. De derde soort maakt een nest tegen den stam van kokos- of dadelboomen, van

eene

eene verbazende grootte, ſomtijds van zes tot zeven voet vierkanten inhoud, in de gedaante van eene klok, waarin overal gaatjes zijn, dienende tot doortogt van den zwerm. De ſteek der kleine wespen is zeer hevig, zoo wel als van de andere.

Schaal- en ſchelpdieren zijn hier menigvuldig, vooral op *Bonaire*, waar men fraaije porceleintjes, venus-ſchelpen en anderen vindt. — Onder de ſchaaldieren, is de zeekreeft aanmerkelijk, en levert voor de liefhebbers eene lekkere en goedkoope ſpijs op, zijnde de middelbare prijs van eenen kreeſt ſlechts vijf ligte ſtuivers. De garnalen zijn er ſmakelijk, maar ſchaarsch.

Krabben vindt men bijna overal. Behalve de kleine zwarte en oneetbare, heeft men twee of drie ſoorten van landkrabben, die zich in holen onthouden, en des avonds met flambouwen uit hun hol gejaagd en gevangen worden. Eigenlijk jaagt de dorst de landkrabben des avonds uit hare holen, die vrij diep zijn en naar een konijnen hol gelijken, vooral als het geregend heeft. Het flambouwen licht haar verblindende, blijven zij ſtilſtaan, en laten zich opvatten en in eenen zak werpen. — Deze vangst is niet onvermakelijk, maar vermoei-

jend. Gemakkelijker is het, om de zeekrabben met lijnen in een pontje te vangen. Hiermede houdt zich niet zelden het ſchoone geſlacht bezig.

De zeekrabben, waarvan onderſcheidene ſoorten zijn, worden met lijnen zonder hoeken, waaraan bedorvene vischkieuwen zijn gehecht, gevischt.

Eene der merkwaardigſte krabben is het *Soldaatje.* De ſchaal van dit dier te zwak zijnde, om de beleedigingen van het weder enz. te wederſtaan, zoo valt het aan ſtrand op de gewone zeehoornſlakken aan, vernielt het diertje, kruipt in den hoorn, en wandelt zoo met haar veroverd huis veilig voort. Wordt zij te groot, dan verlaat zij die woning, om op dezelfde wijze eene andere te kiezen. Langs de zeekust, en zelfs in woningen bij de zee ſtaande, zijn zij menigvuldig, en voor het te bleeken liggend linnengoed nadeelig, dewijl zij daarin gaten bijten. Legt men vuur op derzelver ſchulp, dan verlaten zij die, maar keeren doorgaans, zoodra de ſchulp koud is, weder daarin. Derzelver beet is vinnig. Men begrijpe, dat het eene zonderlinge vertooning is, een' vrij ſnel wandelenden zeehoorn te zien, bijzonder als zij des avonds in huis

iemand

iemand komen bezoeken, en te meer, daar zij op houten of ſteenen vloeren een kraſend geraas maken.

De ligging des eilands, en de menigvuldige baaijen, verſchaffen aldaar overvloed van visch. Nu en dan ziet men er ook walvisſchen of noordkapers. Een der eerſten is in 1817. bij *Maria Pompoen* op *Pietermaai* geſtrand, 75 voet lang zijnde. — Haaijen en dolfijnen, ziet men ook langs de kusten wemelen, zelfs ſomtijds in de haven.

Onder de eetbare visſchen, telt men den koning-visch, eene ſoort van kabeljaauw, maar veel fijner; de dorade, de *Jacob Everts*, en *masſbankerts* ſoorten van zeekarpers, den zeeſnoek, den ſpitsbek, den grooten en kleinen zeebaars, den vliegenden visch en eene menigte van kleine ſoorten; ook eet men de zeeſlang, wier beet echter gevaarlijk is.

De kop der *Masſbankerts* is in het najaar en voorjaar een ſterk vergif, ſchoon deze kwade eigenſchap zich aan de andere deelen niet medeelt, en men die veilig kan eten. — Het best is echter den kop te laten liggen.

Men vischt hier met kanos, lijnen, netten en met eene ſoort van fuiken of vischkodden, *Kanasters* genaamd. Deze worden van kokos en andere boombast gevlochten.

Ri-

Riviervisch is er niet, maar wel eene foort van modderaal, die men in en bij de zoutpannen in den modder vindt.

Van de fchulpdieren, hoe menigvuldig in getal, eet men flechts de oesters en eene kleine mosfel, hier *Cocqueluizen* genaamd, en ook de *Alikruik*. — De oesters zelven, wat men er ook van praten wil, groeijen hier aan de boomen en boomftronken.

Zie hier, hoe dit is: de wilde manglesboom, (*Rhizophora mangle*, *Linn.*) of zwarte manglesboom, groeit bijna overal aan de oevers der binnenbaaijen en kleine eilandjes. Deszelfs zachte en buigzame takken dalen in het water, en vormen daar vaak nieuwe wortels. Aan deze nederhangende takken, hechten zich de oesters als in eene veilige fchuilplaats, telen daar voort, zoo dat deze tak als geheel door oesters omkorst wordt. Wil men nu oesters vangen of plukken, dan nadert men zoo digt mogelijk met een pontje aan het manglebosch, ligt de takken op, flaat er de oesters af, of men kapt er den tak af, die dan met bladeren, hout en oesters wordt medegenomen, iets, dat zeker den Europeaan in verbazing moet brengen, en tot de gedachte leiden. oesters zijn de vruchten der zwarte manglesboomen.

De

De oesters zijn zeer klein en als trosfen aan een gehecht, maar tevens uitftekend lekker en gezond. In den tijd, als zij goed zijn, koopt men eene mand, waarin wel 2 of 3000 ftuks gaan, voor 3 realen of 12½ ft. Holl. Het is dus verre van eene dure verfnapering.

Zeegewasfen, polijpen enz., vindt men overal. Onder de zeegewasfen, zijn het koraal, de groeifteen, de drijffteen, de waaijer en het witte boschkoraal het merkwaardigfte. Men vindt ook fponzen, maar niet in groote hoeveelheid. De groote boompolijp, de zwarte waaijerpolijp, de zeefter, de zeeappel, de groote kwal en de Spaanfche zeekat of *fepia* zijn er ook in menigte; de laatfte wordt door fommigen gegeten, hoe affchuwelijk dit flijmig dier ook zijn moge.

Te voren werd hier indigo, katoen en kakao geteeld, thans bijna volftrekt niet, en de geheele kultuur bepaalt zich voornamelijk tot het Indiaanfche koren of de kleine mais, en tot de zoogenaamde Turkfche tarw of groote mais. Deze beide worden in September en October geplant, en in Maart ingeoogst. —

Daar

Daar de Schrijver van dit ſtukje niet genoegzaam met die ſoort van akkerbouw bekend is, laat hij zijnen vriend ſpreken.

„De Indiaanſche kleine of Guineeſche mais, ſchoon genoeg bekend en beſchreven, is een gewas, dat aan vele plagen onderhevig is. Onder en boven den grond, heeft het deszelfs vijanden aan verſchillende gewormten; zelfs in graan loopende, wordt de oogst menigmaal deerlijk te leur geſteld, of door eene ſoort van wormen, die de jonge granen uitzuigen, of door een klein, naauwelijks met het bloote oog zigtbaar inſekt, bekend onder den naam van vlieg, dat op den bloeſem valt, en den ganſchen oogst vernielt. Dit inſekt, dewijl het altijd met ſtilte komt, is zoo verwoestend en noodlottig, dat het in eenen nacht den ganſchen oogst, over het geheele land, zoo de mais in bloei is, zoodanig kan vernietigen, dat er geen enkel graan tot rijpheid komt; zelfs de beesten willen de aar niet eten, waaraan dit inſekt is geweest. Reeds goed en hardgraan zijnde, vindt het deszelfs vijand in de ſpringhanen, die elk graan in ſtukken bijten. Al te veel regen is hier ook niet voordeelig voor het gewas, doch dit gebeurt niet veel. — Tegen zon en droogte, kan de mais bijzonder

der worstelen. Menigmaal hangt dezelve als verzengd met de bladeren tegen den grond; doch behoudt zij ſlechts eenen levenden wortel, en komt er genoegzaam regen, dan ſpruit zij op nieuw weer uit, en ſchijnt in kracht en ſterkte door de onderdrukking toegenomen te zijn. De mais is een gezond voedſel; zij verſtrekt hier tot ſpijs voor ieder, vooral voor de ſlaven, en geeft, even als in Europa de aardappelen, de grootſte vervulling. — De mais is zeer vruchtbaar, want eens eene *Tapoes* of Aar tellende, die niet van de allergrootſte was, telde ik meer dan 4000 graankorrels in dezelve."

Tot dus verre de Heer K. VAN EEKHOUT.

Behalve de kleine mais, teelt men ook de groote mais of Turkſche tarw, die een witter meel uitlevert; doch dezelve is niet zeer algemeen.

De groote mais of Turkſche tarw is meest aan dezelfde inſekten onderworpen als de kleine mais, en wat het ſlimſte is, dezelve kan geene droogte verduren. Somtijds plant men tot drie of vier keer op dezelfde plaats, waar de eerst geplante geheel door de droogte tot den grond toe verſchroeid nederligt. — Beide zijn aan honigdauw of brand, aan kleine

rup-

rupſen en aan eene zeer kleine zwarte vlieg onderhevig.

Peulvruchten en moeskruiden, vindt men hier weinig, ſchoon men er welſmakende ſnijboonen teelt. Voorts Jamaica-boonen, welke boon groen of droog wordt gegeten, en eene zekere ſoort van roodachtige boonen, die den zonderlingen naam van *oude wijven* dragen. Jong en versch gegeten, zijn dezelve goed, maar oud en droog moeijelijk om te verteren.

Zoo gezond en welſmakend de Jamaica-boonen, vooral groen gegeten, zijn, zoo vergiftig is de ſchil — de ſchapen ſterven daarvan als zij dezelve eten.

Eene andere kleine peulvrucht, naar eene platte erwt gelijkende, noemt men *Boontje Manteca* of ſmeerboontje.

Eene andere zeer gewone aardvrucht is de *Pinda*, ter grootte van eenen kleinen aker, met eene harde broſe ſchil. De vrucht daarvan wordt versch gekookt, doch meest droog gebraden gegeten. Dezelve zijn aangenaam van ſmaak, omtrent als zoete hazelnoten, en leveren eene goedkoope en gezonde verſnapering op.

Europeſche groenten, een weinig ſalade, uijen,

uijen, peterſelie, ſellerij en ſpinazie uitgezonderd, komen hier ſlecht voort, en zijn ſchaars te bekomen, moetende in gevlochtene teenen bedden geplant en zorgvuldig met zoet water begoten worden.

De droogte, de ſchaarschheid van zoet water, de weinige lust der planters, om iets te beproeven, alles werkt mede, om de teelt der moeskruiden ſlecht te doen uitvallen. — Hetgene men hier kool en ſalade noemt, zou men in Nederland voor het vee werpen. De *Broccoli* zou hier wel voortkomen. Zee-porcelein is hier menigvuldig. — Dit is een goed middel tegen de ſcorbut. Watermeloenen, cantaloupen of Spaansch ſpek zijn hier menigvuldig; ook zijn dezelve zeer geurig, ſappig, en daarbij het geheele jaar door voor matigen prijs te bekomen, zoo wel als de pompoenen, die een gezond en welſmakend voedſel opleveren. Eene ſoort van gekartelde groene komkommers wordt geſtoofd, of in het zuur ingelegd gegeten, en is welſmakend.

De *Ginganbo* is eene kruipende komkommerachtige vrucht, met eene licht gele kelkbloem. Derzelver vrucht bevat eene vier dubbele rij roode pitten. Deze vrucht, gekookt met maismeel, een weinig visch, ſpek of vleesch, le-

vert voor den geringen man een gezond en onkostbaar voedſel op. *Zelfs* de meer gegoede inwoners van dit eiland zijn op deze limerige ſoep verlekkerd, vooral kinderen. — Een Europeaan kan zich moeijelijk daaraan gewennen.

De *Calaon* is eene ſoort van *melde*, en wordt als ſpinazie gebruikt.

De boomen op dit eiland niet talrijk zijnde, beſtaan meest uit die vruchtboomen, welke aan *Amerika* tusſchen de keerkringen eigen zijn. Onder dezelve verdient de eerſte plaats: de kokosboom, die hier, bijzonder in het midden kwartier, op eenen zoutachtigen, half klei- en zandgrond welig groeit, en ſomtijds tot de hoogte van 50, 60 ja 80 voeten opſchiet. Deze boom is genoeg bekend. Alleenlijk moet ik opmerken, dat de noten van ſommige ſoorten zeer groot zijn, en dat men, behalve het ander menigvuldig nut dier boomen, derzelver oude tronken tot paalwerk in het water bezigt, waar dit vooze en ſponsachtige hout eene ondoordringbare vastheid verkrijgt, en om deszelfs duurzaamheid boven ander paal- en ſchoeiwerk is te verkiezen. De noten worden meestal gebruikt als zij versch en vol melk zijn; men noemt die dan liplap;

de

de drooge noten worden meest verzonden. De half drooge noten heeten matrozen. Men teelt dezelve voort door de drooge noot aan de bovenzijde rondom af te ſnijden, even te openen, en dan ſchuin met de oogen naar het oosten twee voet diep in eenen kuil te leggen. In weinige weken kiemt dan de plant, en komt allenskens in vier of vijf jaar tot eene aanmerkelijke hoogte, ſomtijds tot meer dan 100 voeten. Het gedurig bewegen van den top des booms, de pracht der zacht groene, ſomtijds vijftien voetige bladeren doen, behalve het nut van dezelve, dit werkſtuk van Gods hand bewonderen. — Zelden vallen de noten van dezelve af; de taaije ſteng en de plaatſing der vrucht digt aan de kruin, verhoeden dit, en waarlijk gelukkig, want wee dengenen, wien zulk eene noot trof. Met verbazende gezwindheid, klimmen de negers tegen den gladden, zwiependen ſtam op, om de noten te plukken. De melk der onrijpe kokosnoten geeft op het linnen zwarte bijna onuitwischbare vlekken.

De trosdadelboom (*palma dactylo fera aculeata fructu corallino major*) wordt hier ook, ſchoon in geringere hoeveelheid, gevonden. Dezelve moet van den Aziatiſchen dadelboom

onderſcheiden worden. De wijſjes dadels dragen alleen vruchten, die geel, eirond en zeer zoet zijn. Boven op de kruin, is eene ſoort van kool, welke afgeſneden zijnde, een heerlijk geregt oplevert, doch ook den dood des booms ten gevolge heeft; van daar, dat men den boom zijdelingſche uitſpruitſels laat behouden, welke groot zijnde, zonder hinder kunnen worden geſneden.

Van de dadelbladen, worden grove matten gemaakt, en niet onaardige gele ſtroohoeden, die zeer ligt en in de hitte gemakkelijk zijn. Men maakt er ook beſchutſels en losſe daken van; in het kort, geen deel gaat daarvan verloren.

Zeer overvloedig zijn de oranje boomen, welker vruchten in zoeten, rinſchen en zuren worden verdeeld; ook vindt men chinaas appelen, zoete en zuurachtige, nevens zeer vele limoenboomen, waarvan het fijn en edel zuur der vrucht het alom bekende Curaçaoſche limoenſap oplevert. De zoete ſoort, ſchoon ſchaars, wordt, om den aangenamen reuk, door de vrouwen zeer bemind, en de afgeſnedene takjes door de ſchoonen met ſmaak gekaauwd; ja, het is eene ſoort van wellevendheid, dezelve aan Dames aan te bieden. Deze

ze vruchten, vindt men het geheele jaar door, doch het overvloedigst in en na den regentijd, wanneer men 100 goede oranje appelen voor 3 of 4 realen ($12\frac{1}{2}$ of $16\frac{2}{3}$ ſt.) en 100 limoenen voor 5 of 6 ligte ſtuivers, waarvan de 72, 50 ſt. Holl. doen, verkoopt. Van hier, dat men die tot ſchoonmaken van houten tafels, vloeren enz. bezigt, iets, hetwelk men in Europa wel zou laten.

De *Pompelmoes* en *Adamsappel*, eene ſoort van chinaasappel, ter grootte van een' zes ponds kogel, groeijen hier in kleiner getal, als mede zoete en zure citroenen, waarvan men echter weinig werks maakt, omdat limoenen beter zijn.

De tamarinde, deze, in de gewijde geſchiedenis zoo beroemde boom, verheft zijne prachtige kruin in bijna alle tuinen op dit eiland. Dezelve is hoog als een notenboom, doch doorgaans dikker, grooter en lommerrijker; de bladen zijn donker groen, uit negen tot twaalf paar kleine blaadjes beſtaande, even als van den *gouden regen*. De bloemen hangen in kleine trosſen en zijn rozenkleurig. De vrucht, in eene ſoort van harde ſchil beſloten, bevat een dradig, zacht ligchaam, dat, naar de ſoort, aangenaam zuur, rinsch of zoet is. Deze vruchten

rijp in warm water gelegd, leveren eene verkoelende lekkere limonade op.

Van de tamarinde, wordt intusſchen weinig werks gemaakt, als alleen voor confituren. Eene geringe hoeveelheid ingelegde en gedroogde wordt ſlechts naar Europa verzonden; ook wordt deze boom, om deszelfs verkwikkend lommer, meer dan om het voordeel geacht. 2 Of 3 pond tamarinde, koopt men voor eene plak of 5 duiten, en meestal wordt dezelve om niet weggegeven.

Onder de verdere vruchtboomen, verdient de *Banane* of *Piſang* de eerſte plaats. Dit gewas ſchijnt een overgang tusſchen de boomen en kruiden te zijn, hebbende eigenlijk noch hout noch ſchors, met eene dikke mergachtige ſteng van 8 tot 12 voeten hoog opgroeijende. De bladen zijn ligt groen, zacht als ſatijn en van zes tot negen voeten lang, en op het meest twee voet breed. Van dezelve worden ook matten enz. gemaakt. De vrucht is langwerpig, van boven rond en van onderen plat, rijp zijnde, met eene gele zachte ſchil, die het even zoo gele merg bevat, hetwelk een aangenaam zoet voedſel oplevert, dat gekookt, geſtoofd of gebraden wordt. Deze vruchten groeijen in trosſen van 5 tot 9 ie-

ieder. De kleinere ſoort, noemt men *Bacobas*, en kan ook raauw gegeten worden. De ſchillen en bladeren leveren een goed voedſel voor het vee. Dit nuttig voortbrengſel bemint lage en natte gronden, waarom het hier niet genoegzaam kan worden aangeteeld, maar in groote hoeveelheid van de Spaanſche kust alhier wordt ingevoerd.

Niet minder nuttig is de *Cojabe* of *Cojave*, een matige boom, met rozenverwige enkele bloemen, van welke een zachte, glansrijke, citroen gele, ſomtijds ook roodachtige appel komt, met eene zwarte kruin. Het binnenſte is van gelijke kleur, geel of rood, met verſcheidene pitten doorzaaid, en aangenaam van ſmaak. Men vindt er verſcheidene ſoorten van zoet en zuur; dezelve zijn van een veelvuldig gebruik in de keuken, wordende geſtoofd of gekookt als pap veel gegeten, vooral daar de prijs zeer gering is, doorgaans van 12 tot 20 voor een plak.

Zonderlinger, maar even nuttig, is de *Cachou-* of *Katſchouboom*. Deszelfs perenbloeſemachtige bloem vormt eerst eene kromme pit, welke twee duim lang wordt; aan dezelve komt allengskens de vrucht, welke langwerpig eirond is, rood of geel van kleur.

Deze vrucht is zeer ſappig, en heeft eenen astringerenden zoetzuren ſmaak. Zij wordt raauw of gebraden veel gegeten, doch men moet oppasſen, zich met het raauwe ſap niet te bevlekken, daar deze vlekken onuitwischbaar zijn. De pit zelve bevat eene ſoort van amandel, welke, gebraden zijnde, zeer lekker ſmaakt, mits men de voorzorg neemt, het tusſchenvliesje weg te nemen, dat zeer bijtend ſcherp en onaangenaam is. Met deze pitten ſpelen de Negers en kinderen, even als met legpenningen.

De zoogenaamde mispel groeit aan eenen hoogen dikſtammigen boom, met peervormige, donker groene, gladde bladeren, en kleine witte bloemen. Aan dezelve groeit eene graauwe vrucht, met eene zachte ſchil, en nog zachter bruin vleesch. Uitwendig gelijkt deze vrucht veel naar eenen graauwen renet. De ſmaak is verheven ſuikerzoet, vooral bij de beste ſoorten. Van binnen zijn acht zwarte pitten, als die der meloenen, ſomtijds met een vlies omgeven, dat, op een kool vuurs gelegd, eenen aangenamen geur geeft.

De *Knippeboom*, uitwendig veel naar eenen ijp gelijkende, levert eene kleine vrucht met eene dikke groene ſchil, van binnen eene on-

eet-

eetbare noot bevattende, doch die door een verfrisſchend ſlijmachtig vleesch omgeven is. Deze boom is hier zeer talrijk. De wijfjesboomen dragen alleen. Even groot of grooter is de *macaque* of *apenpruim*, waar van verſcheidene ſoorten zijn. Deze leveren eene kleine, gele, niet onaangename, maar juist niet zeer gezonde pruim op. Beide deze boomen verliezen, na gedragen te hebben, hunne bladeren, en verkrijgen tegen November eerst bloeſem, en dan blad.

De *Mamai* of *Mammaai* is een groote regtſtammige boom, met donker groene, dikke, glinſterende bladeren, naar die van den laurierboom gelijkende, en ſteeds twee aan twee groeijende. De vrucht gelijkt naar den mispel, maar is hard vleesachtig, en bevat eene kern, twee derden van de vrucht zelve groot. Deze kern wordt voor vergiftig geacht. — Het goede en kwade paart zich in de West-Indien dikwijls te zamen. Zoo is b. v. de ſchil of peul der Jamaica-boon vergiftig, en voor ſchapen, die daar van eten, doodelijk. De *Manai* zelve is aangenaam zuur, maar wordt voor niet gezond gehouden, ten zij men die in madera- of rooden wijn weekt.

De *Papai* of *Papaai*, een matig hooge

boom, met eenen zachten, mergachtigen ſtam, van boven met eene enkele kroon bladeren, naar die van den esdoorn gelijkende, en nederwaarts hangende, peervormige vruchten voorzien, die laf van ſmaak zijn, doch gekookt, of anders toebereid, een gezond voedſel opleveren.

Men vindt hier ook eene ſoort van wilde kers, doch niet ſmakelijk. — Een andere hooge boom, *Douce* genaamd, geeft eene witte bes, naar eene bramboos gelijkende, en zeer zoet.

Druiven gelukken hier zelden. De zoogenaamde druivenboom is een laagſtammige boom, met groote ronde bladeren. De bloem is ſeringvormig, en geeft eene witte of purpere roode bes, met eene harde kern, die inderdaad niet kwalijk naar eene druif gelijkt, en vrij goed ſmaakt. De *Carowari* levert insgelijks eene zoete bes, die ſlijmerig is; de bloem is fraai wit.

In klein getal, treft men hier den *Mangoboom* aan, waarvan de lekkere, groene vrucht eenen onaangenamen reuk heeft. — Ook de *Pomme de roſes* of *rozenappel*, met eene bewegende kern, citroen geel van kleur, en in ſmaak en reuk de *provence roos* evenarende.

Ka-

Katoenboomen zijn niet talrijk, en ſchoon zij een zeer fijn zijdeachtig katoen opleveren, wordt er niet veel werk van gemaakt, daar de kultuur moeijelijk is en door wormen zeer benadeeld wordt. De groote wilde katoenboom levert goed timmerhout op.

Het is waarlijk te bejammeren, dat de katoenteelt hier niet aangemoedigd wordt, welligt zou men dan de zwarigheden overwinnen. Het katoen van *Curaçao* overtreft in fijn- en vastheid alle andere ſoorten.

Het *Zadelhout*, in ligtheid naar kurk, en in kleur naar lindenhout zweemende, dient tot ſchuttingen. De ſchors is zilverachtig, en ſchijnt tot de populieren te behooren.

De *Pokhout-* en *Mahonyhoutboom* zijn hier niet menigvuldig. De *Otaheite*, uit de Zuidzee overgebragt, groeit hier welig. De ſtam is niet hooger dan die van eene ſering, de bloem geel met rood. Deszelfs bladeren hebben bijna de gedaante van een' boogvlieger.

Drie boomen verdienen nog opmerking. De eerſte is de *Masſenilla* of *Mancanilla* (*Hippomanes foliis ovatis ſerratis* LINN.) Dezelve is een fraaije boom, waarvan men drie ſoorten kent, maar die bijna even vergiftig zijn. Middelmatig groot en hoog met fraai groene, eironde

de bladeren, en dragende welriekende appelen, naar pippingen gelijkende, leveren zij den reiziger een fraai maar gevaarlijk ſchouwſpel op. De welriekende en ſmakelijke appel is een hevig vergift, dat ligtelijk den dood veroorzaakt. Uit den ſtam, vloeit bij inſnijding een melkachtig vocht, waarin voorheen de Indianen hunne pijlen doopten, om dezelve regt venijnig te maken; de bladeren zelfs zijn ſchadelijk. — Wee dengenen, die bij regen onder dezen boom ſchuilplaats zoekt. Het afdruipend water der bladen is genoeg, om hem pijnlijk brandende gezwellen, zelfs koortſen te veroorzaken, ſchoon de geiten of cabrieten deze bladen eten. Deze boom wordt echter om deszelfs fraai geaderd ligtbruin hout bemind. Men maakt daarvan allerlei ſchrijnwerk. Ook wordt hetzelve voor de kalkovens als het beste gerekend. — De Negers, die dezen boom omhakken en zagen, leggen eerst een vuur rondom denzelven aan, om het vergiftend ſap te doen uitdroogen; zonder deze voorzorg, zoude het bewerken van dit hout doodelijk zijn.

De *wilde Olijfboom*, vindt men menigvuldig aan de oevers der baaijen en der zee; zij worden tot het kalkbranden het meest gebezigd. „Merkwaardig is de *Mangleboom* (*conocarpus* *pro-*

procumbens LINN.) waarvan men drie ſoorten telt, doch hier ſlechts twee vindt, *de grijze mangle* of (*conocarpus erecta*) en de *roode* of *water mangle*. — Deze boom, vindt men overal aan de baaijen, bijzonder in de *St. Anna baai*, rondom de kusten en eilanden.

In dit eiland noemt men denzelven *Palodemango*, en bij de Indianen *Guaparaibo*. Deze boom groeit zelden hooger dan twintig voeten, en heeft 1 $\frac{1}{2}$ voet diameter aan den tronk. Verward loopen de takken, wier ſchors bruinachtig grijs is, onordelijk naar beneden; het dunſte einde daalt in het water, en vormt op de blinde klippen en ſteenen nieuwe wortels, wier jeugdige takken weder opſchieten, nederdalen, zich vestigen en alzoo van eenen boom een ondoordringbaar bosch vormen. De hiervoren gemelde kleine oester zet zich aan deze nederhangende takken, verſpreidt daar derzelver kuit, en leeft er met haar talrijk geſlacht; van daar dus, dat men de oesters willende vangen, den beladen tak moet afkappen, of wel de ſchelpdieren daarvan afſlaan. Op beide wijzen, krijgt men natuurlijk oesters, takken en bladen te gelijk, omdat deze dieren moeijelijk loslaten, en derhalve is de vertelling van oesters aan de boomen groeijende,

in

in ee en gezonden zin, *volkomen waar*. Deze visfcherij of plukkerij is zeer vermakelijk. Voor 2 of 3 realen, koopt men doorgaans een half fchepel oesters.

Een nuttige boom is ook de *Boskalabas*, een matige boom, welks fchors en merg in verfcheidene ziekten gebruikt wordt, ook tegen de koorts. Van de harde fchil, ontbloot van derzelver binnenfte, worden kommen, doozen en potten gemaakt, fomtijds fraai befneden. Van de kruipende kalabas, wiens binnenfte eetbaar is, en eene gele fchil heeft, vormt men het meest doozen met dekfels tot onderfcheiden gerijf. Deze hebben het voordeel van ligtheid, en bijkans onbreekbaarheid tevens, terwijl de prijs zeer gering is. Deze en de harde kokosfchillen vergoeden rijkelijk de in de Nederlanden gebruikt wordende houte potlepels, doozen enz.

Een doornachtige boom, met getakte kleine bladen, wordt tot kalkbranden gebezigd. — De fchors dient in plaats van run, en de taaifte takken tot geefelroeden. De bladeren worden door de geiten gaarne gegeten. Eene ftraf met *Watapanan* wordt voor onteerend gehouden.

Onder de eigenlijke heesters, ontmoet men hier

hier de gele, de roode, de Surinaamſche en de groene *Piment* overvloedig. In weerwil van het menigvuldig gebruik, dat men daarvan maakt, geeft dezelve den eigenaar weinig voordeel. De wilde granaatappel is hier niet meer dan een harde heester, welks vrucht klein en niet zeer ſmakelijk is. Van de ſchil, kan men inkt maken, die echter ligtelijk ros en geel wordt.

Behalve de Spaanſche jasmin, eenige lelien enz., vindt men hier weinig bloemen, en die van Europeſche afkomst gelukken ſlecht. — De *Oleander*, een zachte melkachtige, doch verbazend groote heester, geeft rozenroode zeer welriekende bloemen tweemaal 's jaars.

Geneeskrachtige planten en kruiden zijn er op *Curaçao* niet weinig, en waarlijk vele ziekten worden door dezelve beter dan door Europeſche geneesmiddelen genezen.

De *Carpata olie* (*Oleum Brisſini*, Eng. *Castor oil*) (*Palma Christi*) wordt uit de koffijachtige boon van eene plant getrokken, die donker groene naar moerbezien gelijkende bladen en eene vleeschkleurige kelkbloem heeft. De nuttigheid dezer olie is genoeg bekend. Het zaad van den kleinen wilden *Carduus benedictus*, hier *patrys-zaad* genaamd, wordt ſomtijds

tijds gebezigd om de *Caopat-olie* te vervalſchen. — De patrijs-olie is zeer purgatif en zoo ſterk, dat zij den dood kan veroorzaken. De *Thee Biek*, de *Herba Sangoura* en de *Flosſanjo* worden veel gebruikt.

Indigo plagt hier veel geteeld te worden, waarvan de overblijfſelen der bakken getuigen dragen. — Tabak groeit er bijna niet, en het weinige ſuikerriet, op *Porto Maria*, *St. John* en *St. Pedro* aan den Westkant geteeld, deugt tot niets dan tot melasſen en vrij ſlechten rum. De *Aloë*, te weten de groote Amerikaanſche, is op *Curaçao* zeer menigvuldig. Uit het midden der plant ſtijgt de prachtige, met gele bloemen rondom verſierde ſteng, welke, na verdord te zijn, zeer goede ſtokken voor bezems en raagbollen oplevert. De bladeren worden gebruikt om ſteenen vloeren ſchoon te maken. De kleinere ſoort, ſchoon met fraaijere bloem verſierd, groeit in groote menigte langs de wegen, zonder dat daarvan ander gebruik gemaakt wordt, dan om met de bladeren de vloeren en tegels te ſchrobben, en de heiningen aan te vullen.

De Aloë, te weten de groote Amerikaanſche, wier ſteng ſomtijds 20 en meer voeten hoog is, ſtrekt nog tot een ander zonderling

nut;

nut; te weten: men bezigt de bladeren, een weinig warm gemaakt, om mahonijhout ſchoon te maken en te doen glinſteren. Bovendien maken de Negers daarvan zeer lekkere koeken. Zij graven, namelijk, de aloë plant uit den grond, ſnijden wel meer dan twee derde deelen van de bladeren af, en laten de rest aan den kop of ſtoel vast. Hierop plaatſen zij die in den grond, in eenen met takken heet gemaakten kuil, welke als dan met aarde overdekt wordt. De bladeren dus zacht geſmoord of geſtoofd wordende, laat men omtrent vierentwintig uren in den kuil, en men verkrijgt alsdan eenen aangenamen koek, die zeer gezond voor de borst is. Hierom is de Aloë hier onder den naam van *Koekoe Indiaan* (Indiaanſche koek) bekend.

Tot heiningen, waarmede de landerijen van elkander worden afgeſcheiden, bedient men zich, behalve van klipſteenen, van de *Cardouche* (*Cactus monoliformis*, *Laru*, *Cactus fico ornatus ſpinoſisſimus*), en waarlijk, men kan zich geene verſchrikkelijkere heining verbeelden, ondoordringbaar voor menſchen en vee. — Het is eene ſoort van heester, die van 6 tot 12 en meer voeten opſchiet, en, oud zijnde, een' ſtam heeft van hard en grijsach-

achtig hout, hetwelk ſomtijds dik genoeg is, om daarvan fraai ſchrijnwerk, als tafels, bufetten enz. te maken. — De geheele plant beſtaat uit zeven of acht verhevene ovale opeengeſtapelde cylindervormige deelen, die altoos groen en van binnen mergachtig zijn. Deze deelen of armen, welke als op elkander geſtapeld in allerlei rigtingen voortloopen, zijn met witte, zeer ſcherpe ſtekels of doornen bezaaid, aan wier ondereinde eenige kleine blaadjes zijn. Op den top van den grootſten arm, groeit eene gele ſomtijds hoog vleesch kleurige bloem, welke eene ſoort van vijg oplevert, die zoet van ſmaak, maar met duizenden van kleine ſtekels voorzien is. Ligtelijk kan men begrijpen, dat zulk eene haag ondoordringbaar is, daar de koenſte en behendigſte doordringer zich dadelijk met duizenden kleine, maar gevaarlijke wonden zou geſtraft zien, die door de afbrekende punten der doornen verzwering, koorts en ſomtijds den dood veroorzaken. Wanneer dat gewas te oud of te hoog wordt, valt het neder; doch daar dit den weg zoude ſtremmen, verkiest men liever hetzelve, met bijlen aan lange ſtokken, om te houwen. Om eene nieuwe haag of *trankeer* te maken, heeft men ſlechts

de

de gekapte brokken van niet te oude Cardouches op elkander te leggen, en weldra komen er nieuwe te voorſchijn. De Negers eten ſomtijds, ten tijde van gebrek, het binnenſte der jonge Cardouches. Dit zonderling gewas ſchijnt aan Zuid-Amerika en de eilanden beneden den wind bijzonder, ja, mag ik zeggen, alleen eigen te zijn.

Een ander ſtekelachtig gewas is de *Dadel Cardouche*, of *Cactus lauſerus*, met korte ſtompe ſtekels, ovaal platachtig van gedaante, en met eene geelachtige ſoort van wol tusſchen de ſtekels voorzien; de vrucht is rood en klein als een okkernoot. Deze plant, door midden geſneden, in den asch gebraden en op den buik gelegd, wordt in buikziekten met goed gevolg gebruikt. De eigenlijke *Opuntia* is hier ook, ſchoon men zich niet op de teelt van het *Cochenille* inſect toelegt.

Ongelijk van groote, en met kromme witte ſtekels voorzien, zijn de veelſoortige *Cactus Ficoides herisſatus*; de groote ſoort heeft ſomtijds eene zonderlinge gedaante, naar een mensch gelijkende, met armen en handen; doch de kleinere ſoort, die tusſchen de ſtruiken groeit, en naauwelijks twee voet hoog wordt, is de lastigſte voor den voetganger,

 daar

daar deszelfs ſtekels ligtelijk, zelfs door het welbedekte been dringen, en eene gloeijende pijn veroorzaken. Men geeft deze planten den ongeſchikten naam van Juffertjes (*Bringa Moſa.*) Verſcheidene ſoorten van *Lianen*, hier *apentouw* genaamd, worden op dit eiland gevonden; zij ſlingeren zich om de boomen, en benadeelen derzelver groei.

Eene ſoort van *mentha*, de *wilde Mimoſa* en *Heliantrope* zijn op *Curaçao* niet zeldzaam. — De Panache bloem, geel en oranje kleurig, de *Amore Sicco* (drooge liefde) tiert hier ook. — Anders kan men op de bloemen niet veel roem dragen. Zij zijn algemeen ſchaarsch, van daar ook, dat er geene honigbijen zijn.*

VOORT-

VOORTBRENGSELEN VOOR DEN KOOPHANDEL.

In *Curaçao* zijn de voortbrengſelen van koophandel zeer gering. Gelijk gezegd is, levert het eiland niet eens mais genoeg op tot dagelijks gebruik. — Het zout is er overvloedig, en wordt op eene zeer eenvoudige wijze door de natuur bewerkt. Het is vast, wit en zeer kristalachtig, droog en goed van ſmaak, doch welligt met te weinig zuurbittere aarde vermengd, om voor bederfwerende inzoutingen te dienen. Hoe dit zij, dit gebrek zoude ligt te verbeteren zijn, indien de zoutpannen meer werden aangemoedigd, en de uitvoer naar Nederland toegeſtaan; doch dit verboden zijnde, wordt dit onmisbaar artikel alleen door de Noord-Amerikanen, en door eenigen der Antilles gekocht; de prijs is van 9 tot 15 realen (37½ of 62½ ſt.) het vat van 180 pond. Het zout wordt in groote ſchuren opgeſtapeld, ſomtijds ook in de open lucht alleen met oud mais ſtroo gedekt. Het zout van *Bonaire* wordt voor het beste gehouden, en zeker is het, dat deze twee eilanden genoegzaam wit zout leveren, om het ganſche

Koningrijk der nederlanden, jaar in jaar uit, te voorzien. Het fijnste zout voor huisselijk gebruik geld slechts 1 plak of 5 duiten het mengel of de kan.

Daar de baai voortreffelijk water oplevert, komen hier ook verscheidene vaartuigen, vooral die met muilezels geladen en van de Spaansche kust naar de boven eilanden bestemd zijn, ververshing en water innemen.

De meeste handel bestond voormaals op de Spaansche bezittingen, van waar een groot aantal kleine goletten en barken, smokkelender wijze, koffij, cacao, indigo, suiker, goud, parelen enz. inbragten, en tegen Nederlandsche voortbrengselen, bijzonder linnen, bonten, grof laken, ijzerwerk, snuisterijen enz. inruilden. Ook voeren de Curaçauenaars met kleine vaartuigen op de kust, denzelfden handel, niet zonder gevaar, voordeelig drijvende. Gedurende den oorlog tusschen Groot-Brittanje en deszelfs Noord-Amerikaansche Staten, 1773 tot 1783, was deze handel het bloeijends. — Thans, helaas! is dezelve bijna geheel in verval, sints den bloedigen en langdurigen oorlog tusschen de Independenten van de vaste kust en den Koning van Spanje.

Ballast van kleisteenen, ook kalk, die hier zeer

zeer goed is, wordt somtijds door vreemde vaartuigen ingenomen.

Tabak groeit wel op *Curaçao*, en geeft vrij groote bladen, maar men maakt er geen werk van. Ondertusschen wordt hier van de Spaansche tabaks soorten voortreffelijke snuif en segaren gemaakt.

TAAL, ZEDEN EN REGERING.

De vorige bewoners van dit eiland Indianen zijnde, onder Spaansche overheering geraakt, heeft zulk een mengelmoes of *jargon* doen geboren worden, hetwelk door de komst der Hollanders nog veranderd is. Het *papiament* (van *pappiar*, *spreken*) bestaat uit bedorven Spaansch, Indiaansch en Hollandsch, arm in woorden, zonder buiging, voeging of geslacht onderscheiden, maar rijk in hevig door de keel uitgesproken wordende schelle klanken, en vooral in scheldwoorden. Onverdragelijk is dit gekakel voor het fijnere oor van den Europeaan bij zijne eerste aankomst, en moeijelijk kan men zich aan dit kalkoenen geluid gewennen. Niet alleen de Negers, Mulatten

en andere kleurlingen ſpreken dit *jargon*, maar ook de blanken, vooral de blanke Creolen, wier kinderen, door Negerinnen gezoogd, door dezelve de eerſte indrukſelen ontvangende, niets dan Creoolsch of Papiament ſpreken, en dan naderhand het Hollandsch of Nederduitsch doorgaans gebrekkig en onvolkomen leeren, hetzelve nog gebrekkiger lezende en ſchrijvende. Deze kwade gewoonte, vooral onder de ſchoone kunne, is zoo ingeworteld, dat daaraan geen verbeteren ſchijnt te zijn. In verſcheiden huisgezinnen, is het Nederduitsch zoo bekend als het Arabisch; en echter rekenen zij zich van Nederlandſche afkomst. Van daar dan ook de verbazende moeite voor den onderwijzer, om zijne leerlingen met de Hollandſche taal gemeenzaam te maken, daar zij *Nederduitsch Papiament* met moeite ſprekende, telkens de geſlachten verwarren, het toekomende, tegenwoordige en voorledene door een haspelen, en alzoo dikwijls onverſtaanbaar worden. Hierbij komt nog, dat de Spaanſche *g* of *gh*, ſcherp uitgeſproken, naar een *ſt* gelijkt, en de *h* meestal ſtom, gelijk in het Fransch, met de *g* wordt verwisſeld, zoodat *geel* en *heel*, *hout* en *goud*, *goed* en *hoed* enz, even eens wordt uitgeſpro-

ſproken en ſomtijds kluchtige verwarring kan baren.

Engelsch, Fransch, Spaansch en Hoogduitsch wordt hier door de kooplieden en de beſchaafde klasſe veel geſproken; vooral ook Neger- of Colonie-Fransch en verbasterd Deensch.

De kleeding is bijna die der Europeanen, behalve dat zij losſer en dunner is. De ingeboorne vrouwen ontſieren doorgaans haar hoofd door het met bonte doeken te bedekken, iets, dat mij ongezond en onzindelijk voorkomt. Het haar der Creolinnen behoeft voor dat der Nederlandſche meisjes anders niet te wijken; doorgaans hebben zij (blanken en kleurlingen) fraaije ſprekende blaauwe of zwarte oogen, eene rijzige, losſe geſtalte, en zijn wijders welgemaakt. Eenigen, vooral onder de blanken of uit blanken geſproten, zouden overſchoon kunnen genoemd worden, indien het gemis van dat zachte Coloriet den Europeaan niet aan de bloozende Engelſche en Nederlandſche meisjes deed denken. Onder de bruinen en gelen zelfs, vindt men fraaije Egyptiſche *Iſisſen.*

De mannen, en over het algemeen ook de vrouwen, zijn op *Curaçao* rijzig en groot van

geſtalte; menſchen van over de zes voet zijn er gansch niet zeldzaam. De kleeding der mannen is bijna Europeesch, behalve dat men in den werktijd veelal katoenen of linnen buizen en broeken gebruikt, waartoe men door het klimaat genoodzaakt is. Meestal ook draagt men zwarte of witte ſtroohoeden.

Gebogchelde, manke of kreupelen zijn ten uiterſte zeldzaam. Deels is dit aan de luchtſtreek, maar vooral aan de eerſte opkweeking der kinderen, te danken. — Geene dier knellende banden, luijers enz. worden hier gebezigd; een enkel hemdje, een mutsje, zie daar alles, zoo zij zelfs niet geheel nakend zijn, want hier is het niet ongewoon, zelfs blanke kinderen, van twee tot vier jaren, en van beiderlei geſlacht, moeder nakend te zien.

Verſcheidene tot eene Hollandſche luijermand onontbeerlijke ſtukken, kent men hier niet eens bij naam. Zelden bezigt men eene wieg. Het kleine kind ligt op een matje vrij en onbelemmerd.

Over het algemeen zouden mannen en vrouwen hier fraaije witte tanden hebben, indien zij dezelve door het kaauwen van ſuikerriet niet bedierven, en geel en rottig maakten.

De menſchen bereiken op *Curaçao* eenen ge-

genoegzamen ouderdom, vooral de zwarten, die fomtijds tot over de 100 jaren oud worden.

Geheel verkeerd is het algemeen gevoelen wegens den ongelukkigen toeftand der flaven. Het is waar, zij misfen de voorregten van onafhankelijkheid en burgerftaat; zij zijn dienstbaar, en men kan over dezelve als onroerend goed, bij verkoop, befliszen. — Maar, lieve Europefche lezers! die door de vergrootende berigten der zoogenaamd *Philantropifche* fchrijvers opgewonden, den negerflaaf zoo zeer beklaagt, den negerhandel verdoemt, en blindelings die wezens volgt, die den Neger, den Hottentot, zeggen te beminnen, om van de moeite ontflagen te wezen, hunnen evennaasten lief te hebben. — Ziet, leest, hoe men hier, en bijna in alle Westindifche kolonien, die flaven behandelt.

Zij zijn of de eigendom hunnes meesters, die hen in de velden of in huis laat werken, of wel hun een ambacht laat leeren, waardoor zij zich zelven kunnen onderhouden, en eene matige fom aan hunne meesters of meesteresfen opbrengen (*). Belang en menfche-

(*) Van 6 tot 14 realen 's weeks, naar gelang de kundigheden en fexe der flaven.

fchelijkheid gebieden den planters en andere eigenaars van flaven, dezelve wel te voeden, en wanneer zij ziek zijn, te laten genezen. De tuinflaven moeten wel het hardst werken, van zonnen opgang tot zonnen ondergang, maar zij hebben 's morgens en 's avonds vrije uren. Des zondags en op de feestdagen, behoeven zij niet te werken, en doen zij zulks, dan is het om hun altoos toegeftane ftukje gronds te bewerken; zoo de eigenaar hunnen arbeid behoeft, dan worden zij daar voor betaald.

Nog dragelijker is het lot der huisbedienden, van beider geflacht, die, even als Europefche dienstboden, het huis-, kook- en naaiwerk verrigten. Deze worden doorgaans goed gevoed en gekleed, en zijn er, als zij zich wel gedragen, en de gunst hunner meesters of meesteresfen weten te winnen, beter aan dan menige dienstboden in het Vaderland. Verhuurd wordende Negers en Negerinnen kunnen, indien zij hunne huurpenningen geregeld opbrengen, bijna als vrije lieden worden aangemerkt. Buitendien gebeurt het dikwijls, dat zij door gunst der meesters of door eigene vlijt, na een zeker verloop van jaren, *vrij verklaard* worden. Een groot, ja te groot

ge-

getal vrije lieden, vindt men op dit Eiland.

Voor hunnen kost, behoeven zij niet te zorgen, de eigenaars zijn verpligt hen dien zelven te geven, al hebben zij in ſlechte jaren geene enkele goede korrel mais gewonnen. Terwijl dus de meester vol zorgen is, en zich vaak in den grond helpt in dure jaren, verteert de ſlaaf zijn gezet randſoen mais in geruste onverſchilligheid. Het is waar, ſomtijds moet hij door gevoelige ſlagen tot zijnen pligt gebragt worden, maar zelden geſchiedt dit zonder reden; dikwijls hebben zij het dubbel verdiend, daar zij vadſig, lui en dieſachtig van aard, en door woorden moeijelijk te regeren zijn, gelijk ieder, die ſlechts een poos in de West-Indien geweest is, ligtelijk zal ontwaren, en zijne, in Europa opgedane gevoelens van *vrijheid* en *gelijkheid* der Negers laten varen.

Men veroorlooft hier den Neger een voorwerp zijner keuze te nemen, en met haar als man en vrouw te leven. Somtijds wordt deze ſoort van huwelijk in de Roomſche kerk ingezegend, doch niet door de regering bekrachtigd. Alle negerkinderen worden gedoopt, en ontvangen eenig onderwijs in den R. C. godsdienst.

dienst. Is dan derzelver toestand zoo rampzalig? Hebben zij het niet beter dan de geringe handwerksman en daglooner, die voor vrouw en kinderen ellendig moet zwoegen en slaven voor eenige stuivers dagloon; die in den winter van kommer en gebrek bijna vergaat, en oud en gebrekkig geworden, vaak een voorwerp der diepste ellende is! Een oude slaaf of slavin, die niet meer kan werken, krijgt den kost om niet. Ten bewijze verder der goede behandeling dient, dat ondanks de belette invoer van vreemde slaven, het getal derzelve op *Curaçao* meer toe dan afneemt.

De Negers en gekleurden, zoo vrijen als slaven, — en men kan het bijna algemeen van den geringen stand der blanke Creolen zeggen, — hebben veel minder behoeften dan wij verfijnde Europeanen.

„In Europa," zegt de Heer VAN EEKHOUT te regt, — „moeten de menschen des zomers voor den winter zorgen, en des winters verteren, wat zij des zomers van hunne winsten opleggen; maar hier en elders in warme landen, weet men niet van zulke zorgen. Heeft iemand een paar pakjes dunne kleederen, uit drie stukken bestaande; een strohoed en een

paar

paar ſchoenen of voetzoolen, dan heeft hij hier zijne kleedij; eene mat met een kusſen of een bundel oude lappen of een ſteen voor hoofdpeuluw, in een hutje van ſtroo of des noods onder eene gallerij; hij heeft zijne legerſtede en nacht verblijf. — Licht en brandſtof, heeft men ook niet veel noodig. — Het eerſte zou men des noods kunnen misſen; en het vuur voor den eenvoudigen maaltijd wordt ook niet veel vereischt. — Een paar ſchellingen is ſpoedig gewonnen of gebedeld, en daar weet men zich ook zeer wel van te verzorgen, mits men aan het geld dat denkbeeld niet hecht omtrent de waarde, zoo als in Europa, want in de meeste gevallen van de noodwendigheden des levens, moet men hier een' ſtuiver, tegen een' duit gerekend, uitgeven; kommetjes, kopjes, ſchoteltjes, borden en ſchotels groeijen aan de boomen en kosten niets of niet veel; dus komen de zorgen voor den gemeenen man in geenen deele in evenredigheid met die, welke dien ſtand in Europa, vooral in het noordelijk gedeelte, drukken."

Deze ſchets is echter ſlechts gedeeltelijk op den midden- en volſtrekt niet op den vermogenden ſtand, uit Europeërs, of uit Europeërs geſprotene familien, toepasſelijk. Deze

heb-

hebben zich duizenderlei kunstbehoeften aangewend, die de geringe man niet kent. Zijne tafel moet van visch, vleesch, gevogelte en ſchildpad, van de hier dure groenten en van wijn of anderen drank wel voorzien zijn. Het huisraad moet prachtig van maſif mahonij- en van ander keurig hout, en de pronkbuffetten van keur van glas, zilverwerk, de kamer van ſchilderijen, lusters, glaslantarens en ſpiegels, ook van fraai porcelein enz. voorzien zijn, hetwelk alles, gevoegd bij de duurte der huishuren, zeer aanmerkelijke uitgaven vordert. Vooral heeft dit plaats bij de *Beau monde*, die door over en weder gegevene bals en concerten veel geld beſteden. Over het algemeen toch zijn de Creolen en Creolinnen overgegevene beminnaars van het danſen, en ſchoon hunne danſen voor Europeſche kenners alle afwisſelende bekoorlijkheid verliezen, weten, vooral de vrouwen, dit gemis, door bevallige houding en aanhoudend danſen, eenigzins te vergoeden.

Veel werks beſteed de midden- en hooge klasſe aan kleeding en opſchik. — Veelal zijn de vrouwen en meisjes niet alleen, maar ook de mannen, des zondags, bij feestdagen en bezoeken prachtig, zelfs boven ſtaat en vermogen,

gen, opgeſchikt, vooral met goud en juweelen; doch dit gebrek is ook in de Nederlanden niet vreemd.

Daar de opvoeding, vooral die der ſchoone kunne, hier nog verre van voltooid is, zoo mist de verkeering hier doorgaans die levendigheid, welke in Frankrijk en Nederland plaats heeft, en dit te meer, daar de vrouwen zich na den maaltijd, en zelfs doorgaans van de mannen, verwijderen, en de laatſten dan in wijn en drank enkel hun eenig vermaak moeten zoeken.

Deze gewoonte, en ook het laat eten, is door de Engelſchen hier ingevoerd. — Gewoonlijk neemt men 's morgens niets dan een weinig koffij met een ſtukje brood. Ten 10 of 11 ure, gebruikt men een hartelijk ontbijt, naar gelang van het vermogen; te 3, 4 of 5 uren, wordt het middagmaal gehouden, en des avonds is het ſoupé zeer eenvoudig.

Daar alle openbare bezigheden van 's morgens tot 3 uren des middags duren, zoo is dit late middagmalen noodzakelijk. — Na vier uur zal men weinig bezigheden zien verrigten.

De inboorlingen ſtaan meestal met het aan-

breken van den dag ten $5\frac{1}{2}$ of 6 ure op, maar gaan ook tijdig naar bed. Het is eenen Europeaan te raden, zulks na te volgen. Men neemt ook veeltijds een middagſlaapje gedurende het heetſte van den dag.

Openbare vermakelijkheden zijn hier niet. Eene Societeit van Heeren, en een Departement tot Nut van 't Algemeen, uit 24 of 25 leden beſtaande, is er nieuwelings in 1817 opgerigt, en ſtaat onder de beſcherming van den Gouverneur.

Wekelijks komt er eene Courant uit in het Engelsch en Hollandsch; het verdere nieuws moet men in de pakhuizen of aan de waag, of van inkomende vaartuigen vernemen, zoo wel als de kleine gebeurtenisſen van den dag. Deze laatſten leveren wel het meeste geſprek op; de Curaçaonaars zijn van babbelzucht niet vrij te ſpreken: dit gebrek heerscht hier, gelijk elders, en bij mangel van beter onderhoud, ſpreekt men kwaad.

Op de viering van den zondag, valt niet veel te roemen. Men koopt en verkoopt er dan als op iederen anderen dag. Des ſaturdags kan men weinig bekomen, om de menigte en grooten invloed der Joden alhier.

De

De Curaçaonaars zijn veelal goede zeelieden en bekwame zwemmers en paardrijders, die het niet aan moed en behendigheid mangelt.

De Dames vooral zijn goede paardrijdſters. Eene jonge Jufvrouw in vollen ren berg op berg af te zien, is niets zeldzaams.

De Admiraal der Independenten, BRIAS, is van dit eiland geboortig.

De regering beſtaat uit een Gouverneur Generaal, een raad Contrarolleur Generaal van de Financien, vier raden van Politie, een raad Fiskaal en Adjunct Fiskaal, nevens een Secretaris van het Gouvernement en van den raad van Politie. Behalve deze, is er een raad van Civiele en Criminele Juſtitie, uit een Preſident, vijf Raden en een Secretaris beſtaande, van welken de Preſident en twee leden meesters in de beide regten zijn. — Hier bij komt nog het Collegie van koophandel en kleine zaken, en de Weeskamer. De voornaamſte ambtenaars zijn de Ontvanger Generaal der belastingen, de Stempelmeester, de Waagmeester, de Magazijnmeester enz., die ieder hun bijzonder bureau of kantoor in het fort hebben. Hierbij kan men de Havenmeesters en Loots voegen; de eerſte

zorgt voor de haven en legplaats der ſchepen, de laatſte voor het in- en uitlootſen derzelve.

De bezetting, thans uit drie compagnien jagers van het 11de bataillon, en eene compagnie artillerie, te zamen 350 of 360 man, beſtaande, bezet de forten. De burgerij of militie beſtaat uit vijf compagnien, die zeer ongelijk in getal zijn; die der Joden is de ſterkſte, zij ſtaan onder bevel van een Majoor zoo wel als een corps Mulatten en een corps vrije Negers. De burgers, Mulatten en Negers betrekken elken avond de wacht, van 5 uren namiddags tot 5½ uur 's morgens.

Fabrieken vindt men hier niet, ſchoon op de plantaadjen vele onverglaasde potten tot inlandsch gebruik worden gemaakt. Netten worden van Cocostouw gevlochten, en mandewerk wordt er zeer goed gemaakt. De vrouwen ſpinnen er ook eenig katoen met eene eenvoudige ſpoel.

Het brood, van meel uit Noord-Amerika ingevoerd, wordt zeer wel bereid; de prijs is van 18 tot 22 oncen voor een reaal. In het bakken en toebereiden van taarten, konfituren en andere lekkernijen, zullen de inwoners zelden hunne meesters aantreffen.

De

De geldſpecien, hier aanwezig en in omloop, waren voorheen de Quadrupel met deszelfs halven, kwarten, achtſten, die 16 patmos of Spaanſche daalders (40 Holl. St.) deden.

Het meeste geld beſtaat uit ligte Johannisſen, of Portugeezen, die hier geſtempeld worden, en alleen voor binnenlandſche munt doorgaan.

Onder de Engelſche regering, heeft men de Patmos eerst in vier daarna in vijf driehoekige ſtukken, *driekantjes* of *Guillotines* genaamd, gehakt. De eerſte derzelve doen $3\frac{1}{2}$ de andere 3 realen. De reaal zelf beſtaat doorgaans uit Deenſche ſchellingen; acht derzelve maken de ingebeelde munt *Patos* of *Patokos* uit, volgens de tegenwoordige koers $33\frac{1}{8}$ ſt. Holl. geldende.

De kleinſte munt is de ſtuiver of plaka, uit Caijenne ſtuivers en ander niets waardig billioen beſtaande. 48 Derzelve maken een Peſos en 72 een Patmos uit, zoo dat derzelver ingebeelde waarde met $11\frac{1}{9}$ penn. gelijk ſtaat, ſchoon zij inderdaad naauw $\frac{1}{4}$ penn. waardig zijn.

De ambtenaars worden doorgaans in maandelijkſche ordonnantien betaald, die bij het Gouvernement aangenomen worden in betaling,

 en

en in het gemeen van 97 tot 99 pCt. koers hebben; kunnende niet anders dan voor de belastingen worden uitgegeven. Deze belastingen beſtaan in hoofd- en familiegeld, belasting op de ſlaven, op rijdtuigen, het patentregt, in- en uitgaande regten, havengeld enz. Naar gelang van de armoede des eilands en van den weinigen koophandel, zijn dezelve al vrij drukkend.

*

BONAIRE, AROBA ENZ.

O. N. O. waarts van *Curaçao*, ligt het daartoe behoorende eiland *Bonaire* of *Buen Aire*, liggende flechts zes mijlen van hetzelve af, en omtrent twintig mijlen ten N. O. van de Spaanſche kust. Hetzelve is ongeveer zestien of zeventien mijlen in omtrek groot, in een ſchuinſche rigting van het N. W. naar het Z. O. ſtrekkende. De reede is aan de Z. W. zijde, na bij het midden des eilands, beſtaande uit eene vrij diepe baai, waaraan een gehucht of dorp gevonden wordt. De vaartuigen, die van den oostkant komen, loeven digt op aan de Oostzijde, alwaar zij het anker, op omtrent 60 vademen waters, en niet meer dan eene halve kabellengte van het land, laten vallen (kleine barken en felouken nog digter), makende men voorts met een touw het ſchip aan het ſtrand vast, vermits het anders gevaar zou loopen, des nachts, door den landwind, wederom in zee te drijven, terwijl aldaar de grond zoo ſchuins afloopt, dat de ankers geenen dienst doen zouden, zoo ras eenig vaartuig aan het glijden raakte. Groote ſchepen ankeren tot op 15 vademen en minder

aan de Westzijde van *Bonaire*. De Zuidpunt is met klippen en banken omringd, welke den 29. December 1817 voor den Hollandschen brik de *Ceres* zoo noodlottig zijn geweest.

De inwoners bestaan uit weinige blanken en eenige Indiaansche of van Indianen gesprotene familien, onder het bevel van eenen Kommandeur, die somtijds eenige weinige soldaten bij zich heeft.

De grond is hier dor, maar met hout als bezaaid, waaruit, bijzonder van het geel Bonaire hout, het Gouvernement vrij wat voordeel trekt. De inwoners generen zich met het planten van mais, met het aankweeken van vee, meest cabrieten, ook paarden en ezels, en met de vischvangst en den kleinen handel. Dit eiland levert brandhout aan het garnizoen in overvloed; dit wordt door een lands Golet afgehaald.

Het zout in de kunstelooze zoutpannen is er overvloedig, en wordt voor het beste gehouden.

Te voren werd dit eiland aan den meestbiedenden verhuurd of verpacht, doch thans heeft zulks geene plaats meer.

Hier henen worden ook de misdadigers, zoo wel militairen als anderen, in ballingschap verzonden.

Sommigen rekenen, tot de aan Curaçao onderhoorige eilanden, de onbewoonden, *Roca*, *Orchilla* en *Sola d'Aves*, ten Oosten van *Bonaire*. Waarheid is het, dat de Nederlanders bijkans de eenigen zijn, die deze eilanden bezoeken, om daarvan droog gras, hout, en in het voorjaar, een ontelbaar getal welſmakende meeuwen eijeren, van de ſoort der grijze en witte goilands, en de blaauwe mouette te halen. Deze vogels worden ſomtijds levend gevangen, en als eene aardigheid op dit eiland opgekweekt. De Goiland heeft vier nagels, en drie vliezen aan de pooten, en gelijkt veel naar de zee-eend.

Kleiner en bewesten *Curaçao* op den afſtand van 7 of 8 mijlen, nabij de Spaanſche kust, ligt *Oruba*, *Orobo* of *Aroba*. Hetzelve dient tot gelijk oogmerk als *Bonaire*. Hier vindt men ruim zoo veel Cabrieten, maar minder zout. De inwoners maken er zeer fraaije hangmatten.

Een Kommandeur beſtuurt hier de inwoners. In vrede en kalme tijden, heeft men hier veel handel op de Spaanſche kust.

Ten Noord-Oosten van *Curaçao*, omtrent 1½ mijl van hetzelve of van de Oostpunt, ligt het zoogenaamde *kleine Curaçao*, eene klei-

kleine even boven water uitſtekende vlakte, die voor ſchippers, in deze wateren onbekend, gevaarlijk is. Zeevogelen zijn daarvan de eenige bewoners. De Engelſche Kommandant MURRAY, na zijnen vruchteloozen aanſlag op *Curaçao*, is op dit kleine eiland begraven.

Zich onthoudende van alle aanmerkingen over de mogelijke verbetering van den welſtand van *Curaçao* en onderhoorige eilanden, eindigt de Schrijver deze zijne korte beſchrijving, in de hoop, dat deze aan het moederland hergevene kolonie, onder de regering van Z. M. onzen Koning, tot meerderen bloei moge geraken, hetwelk God geve.

NIEUWE FONDSLIJST
VAN
BOEKEN,
PLATEN EN KAARTEN,
gedrukt te Haarlem bij

FRANÇOIS BOHN.

ACERBI (J.) Reizen door Zweeden en Finland, tot aan de uiterste grenzen van Lapland. Uit het Engelsch, 4 deelen met eene Kaart en Platen.

Albertina van Wilgenhorst, of de rampen der vooroordeelen, door den Schrijver van den Ring van Gyges, met Platen van *R. Vinkeles*, in één deel Compleet.

* Allereerste Beginselen der Aardrijkskunde voor de Scholen, door H. C. S., tweede naar de tegenwoordige verdeeling verbeterde druk.

APPENZELLER (J. C.) Gertruida van Wart, of trouw tot in den dood, eene ware Geschiedenis uit de XIVde Eeuw, met gegraveerde Tijtel en Vignet van *R. Vinkeles*.

BAKKER (G.) Natuur- en Geschiedkundig Onderzoek, aangaande den Oorspronkelijke Stam van het Menschelijk Geslacht met pl.

BARROW (J.) Reizen in de *Binnenlanden* van het zuidlijk gedeelte van *Afrika*; behelzende korte Aanmerkingen over de Wereld- en Aardrijkskunde van het zuidlijk gedeelte van dat vaste land, en de *Natuurlijke Historie* der *Dieren*, *Planten* en *Mineralen*; benevens eenige schetsen, van de natuurlijke en zedelijke *karakters van verschillende soorten der Inwoners*, *omstreeks de* Kaap de Goede Hoop, waarbij gevoegd is eene *beschrijving van den tegenwoordigen staat*, *bevolking* en *voortbrengselen van die uitgestrekte volkplanting*, 4 Deelen, met eene *nieuwe algemeene* Kaart van die Colonie, ontworpen volgens de naauwkeurigste berekeningen van de afstanden der plaatsen, en menigvuldige waarnemingen van breedte, allen door den Autheur zelve gedaan op deze Reize en voorts voorzien van verscheidene belangrijke Kaarten en Platen.

——— Reizen in *China*, inhoudende: Beschrijvingen, Aanmerkingen en Vergelijkingen gemaakt en verzameld, gedurende het verblijf in het Keizerlijk Paleis, van *Tuen-min-yuen* en in eene daarop gevolgde reis door het land van *Pekin* tot *Canton*.— Waarin men getracht heeft den rang daar te stellen, welke dit zonderling Rijk moet toegekend worden, onder de beschaafde Natien, 3 Deelen met Platen &c.

BERNEAUD en EHRMANN Beschrijving van het Eiland *Elba*, de geweze ne Verblijfsplaats van *Napoleon Bonaparte*, met eene Kaart.

BARTRAM's Reizen door N. en Z. Carolina, Georgia, O. en W. Florida, de Landen der Cherokees, de Muscogulges, of het Creek Bondgenootfchap en het Land der Chataws, uit het Engelsch Vertaald door J. D. PASTEUR. 3 Deelen met gegraveerde Tijtel en het afbeeldzel van *Mico Chlucco*, Koning van de Siminoles, en eene Kaart, in gr. 8vo.

BENKOWITZ (C. F.) Angelion de Toovenaar, in het Landfchap Elis, eene zonderlinge Gefchiedenis, 2 Deelen met Platen.

Befchrijving van het Eiland St. Helena, de tweede plaats van Ballingfchap voor *Napoleon Bonaparte*, naar het Engelsch en Hoogduitsch; met eene Plaat van de Stad *James Town*.

BICKER (L.) Aanmerkingen op TERSIERS Behandeling der Ingeënten; briefsgewijze aan denzelven medegedeeld, en ftrekkende voornamelijk om het genot der Verfche Lucht in de Behandeling der Kinderziekte aan te prijzen, en de voordeelen der Inëntinge, of Konftige Befmetting te verdeedigen.

BILDERDIJK (Mr W.) Winterbloemen, 2 Deelen met gegraveerde Tijtel en Vignet van *Vinkeles*, in Cartonnenb.

——— Affodillen, 2 Deelen met gegraveerde Tijtel en Vignet van *Vinkeles* in Cartonnenb.

——— en Vrouwe K. W. BILDERDIJK, Hollands Verlosfing, 2 Deelen, met gegr. Tijtel en Vign. van *Vinkeles*, in Carton, *tweede druk*.

——— (Vrouwe K. W.) Gedichten voor Kinderen, met Vignet, Carton, in 12mo

——— Hetzelve met 6 Platen van *Vinkeles*, in Cartonnenb.

——— Hetzelve met gekleurde Plaatjes in Carton.

BONGARDT's (A. J.) Reize door Duitschland, 2 Deelen *Compleet*, met uitmuntende ter plaatfe zelve naar 't leven geteekende Platen door *Kobold*, *Gunther*, *Vinkeles* en *Vrydag*, verbeeldende 1) Gezigt op het Slot te *Meisfen*. 2) De Stad *Dresden*, van de Elve te zien. 3) De Brandenburger Poort te *Berlyn*. 4) Waterval van den Aqueduct, op *Wilhemshöhe* bij *Casfel*. 5) *Coblents* en *Ehrenbreitftein*. en 6) Het Stadje *St. Goar* en de ruïne van den *Rheinfels*, als mede het Dorp *St. Goarshausen* en de ruïne de *Kaz*, allen aan den Rhijn.

BOSCH (Dr. W. BROUWER) over het Aderlaten.

BRAAM's (VAN) Reize met het Gezantfchap der Hollandfche Oost-Indifche Compagnie, naar den Keizer van *China*; waarin gevonden wordt eene befchrijving, van verfcheidene, aan de Europeäanen nog onbekende, gedeelten van dat Keizerrijk, 2 Deelen met platen

BREDOW (G. G.) Algemeene Gefchiedenis, in korte Opftellen ten behoeve van Huisgezinnen en Scholen, of Algemeene Historie in Themata, *vierde* aanmerkelijk verbeterde, en *tot den tegenwoordigen tijd*, *vermeerderde druk*.

BRENDER à BRANDIS (G.) Proeven van Gefchied- en Letterkundige Oeffeningen; zoo wel den Koophandel en de Scheepvaart als de Dicht- en Letterkunde betreffende; met des Autheurs welgelijkend Portrait naar *A. de Lely* door *C. Jofi*.

Briefwisfeling tusfchen de Familie en Bekenden van den Vriend der Kinderen, 2 Deelen 4 Stukken.

BUFFON (DE) Natuurlijke Gefchiedenis der Viervoetige Dieren, tot een leerzaam Leesboekje voor de Jeugd in den fmaak van CAMPE's Leerwijze bearbeid. Met 32 gekleurde Afbeeldingen.

BUSCHING Nieuwe en volledige Geographie of Aardrijksbefchrijving, uit het Hoogd. Vertaald en met des Schrijvers afzonderlijke fchriftelijk medegedeelde vermeerderingen verrijkt, 6de Deel in 4 Stukken Compleet, gr. 8vo.

CAMBON (Mevrouw DE) Tafereelen van Armoede en tegenfpoed, met Platen.

CAPPELLE (J. P. VAN) Bijdragen tot de Gefchiedenis der Natuurkunde bij de Ouden; in zes Voorlezingen, gehouden in de Maatfchappij *Felix Meritis*, met Platen.

CAVE's (W.) Eerfte Christendom, 2 Deelen met XVI nieuwe Platen van *Brasfer*, vijfde druk, gr. 8vo (*uitverkogt*).

CHÂTEAUBRIANT (F. A.) Schoonheden des Christendoms, of Zedelijke en Dichterlijke Voortreffelijkheden van den Christelijken Godsdienst, 2 Deelen met Platen.

CLAUDIUS, Leerzame bezigheden voor Kinderen, met Platen, *tweede druk.*

CONDORCET (DE) Schets van een Historiesch Tafereel der vorderingen van 's Menfchen Geest.

Conftantijn van Falkemade, of de Ouderlijke Woning, door den Schrijver van den Ring van Gyges wedergevonden, met pl.

Corinna, of Tafereel van Italië door Mevrouw VAN STAEL HOLSTEIN. Met eenige bijgevoegde ophelderingen, 2 Deelen met Platen van *Vinkeles.*

DAUBANTON Handboek voor Ambtenaren van Regterlijke Policie, Vrederegters, Maires enz. enz.

De Engelfche Broeders, of Lotgevallen der Familie HOWARD, uit het Engelsch, in 3 Deelen *compleet*, met gegraveerden Tijtel en Vignet van *Marcus.*

De Gefchiedenis van ISAAK JENKINS en SARA zijne Vrouw en derzelver drie Kinderen, een Volksboekje, in 8vo.

De Gefchiedenis van Karel Grandifon verkort, ten dienste der Nederlandfche Jeugd, met Platen, *tweede druk.*

——— Hetzelve met *gekleurde* Platen.

De Goede Kinderen of de Beloonde Vaderliefde.

De Klaar ziende Blinde, Blijfpel, door Mevrouw G***.

De Lijdensgefchiedenis van den Zaligmaker en zijner eerfte navolgeren, bijzonder ingericht tot onderwijs voor de Vaderlandfche Jeugd en door 52 Platen opgehelderd, in 8vo.

Dito op groot papier.

De Vriend der Kinderen door WEIZE VIII Deelen, met 16 nieuwe Platen en Vignetten van *Bulthuis*, *Jonxis* en *de Wit*, vermeerderde *derde druk* 12mo in Cartonnenbanden.

DIDEROT, de Kloosterling, 3de druk, met pl. van *Vinkeles.*

De Ring van Gyges wedergevonden, of Verzameling van Nederlandsche Karakters. Door den Schrijver van den *Landjonker van Blankenheim.* [*Niet Vertaald*] 4 Deelen met Platen van *Vinkeles.*

De Wonderbril, door den Schrijver van den Ring van Gyges, 2 Deelen met Platen van *Vinkeles.*

Eduard van Eikenhorst, zijne Huisgenooten en Vrienden, door denzelfden Schrijver, 4 Deelen met Platen van *Vinkeles.*

EBELING (C. D.) Aardrijkskundige Beschrijving en Geschiedenis van Amerika; 4 Stukken, in gr. 8vo.

EBERTS (J. J.) Fabelen en Vertellingen voor de Jeugd met Vignet en Plaat, *tweede druk.*

Eenige Bijzonderheden uit het Leven van zekeren Oeffeninghouder, door hem zelven beschreven.

EDGEWORTH (M.) Kruiwagens, of hoe komt men het best door de Wereld? 3 Deelen *compleet*, met gegraveerde Tijtel en Vignet van *R. Vinkeles.*

EWALD (J. L.) De Kunst, om een goed Meisje, eene goede Echtgenoote, Moeder en Huisvrouw te worden. — Een Handboek voor huwbare Dochters, Echtgenooten en Moeders, 2 Deelen *compleet*, *derde* zeer vermeerderde en aanmerkelijk verbeterde druk, met gegraveerde Titel en Vignet, naar de tekening van Jonkvrouwe L. v. K., door *W. van Senus.*

——— De goede Jongeling, Echtgenoot en Vader, of middel om zulks te worden. Eene wedergaê van de Kunst om een goed Meisje te worden, 2 Deelen met gegraveerde Tijtel en Vignet van *Vinkeles* en *Vrydag.*

FEITH (Mr. R.) De Opwekking van Lazarus, met gegrav. Vignet van *Vinkeles.*

——— Oden en Gedichten, 5de deel.

Ferdinand van Waldonk, of het gemis van Wereld- en Menschenkennis, eene bron van veele teleurstellingen en rampen, door den *Schrijver van den Ring van Gyges wedergevonden*, met een' gegraveerden Titel en Vignet van KAMPHUYSEN en VELIJN, *in één Deel compleet.*

FISCHER (C. A.) Tafereelen van Madrid. Met gegraveerde Tijtel en Vignet van *Portman* naar *Kuyper.*

——— Tafereelen van Valentia. Met dito.

FOKKE (J.) Geschiedenis van de Agttiende Eeuw; bevattende al het merkwaardige, het welk, zoo in als buiten Europa, in de laatste honderd jaren is voorgevallen, op eene zaaklijke en beknopte wijze beschreven en uit de beste en geloofwaardigste Autheuren en oorspronkelijke stukken, bijeengetrokken, 6 Deelen compleet met volledig Register en een stel fraaije uitslaande platen van *Vinkeles*, enz.

Dito met Proefdrukplaten.

FABRI (J. E.) Beknopte Handleiding tot de Aardrijksbeſchrijving. Naar de laatſte echte Hoogd. Uitgave vertaald. Nagezien en met de nodige Veranderingen en Bijvoegſels tot heden verrijkt en voorzien met een Voorbericht van den Heere JACOB DE GELDER.

——— in 't Fransch.

——— Handboek der Aardrijkskunde, ten dienste van alle voorſtanders dier Wetenſchap. Benevens eene Inleiding in de Wis en Natuurkundige Geographie, gevolgd van een volledig Register. Naar den laatſten druk uit het Hoogduitsch vertaald, met onderſcheidene belangrijke bijvoegſelen en aanmerkingen tot heden vermeerderd, door J. VAN WYK RZ. en voorzien van de noodige Kaarten, alle naar de laatſte bepalingen, *nieuw* in het koper gegraveerd door *C. van Baarſel*, I Deel.

Hetzelve Werk, met losſe Kaarten op best Velin Roijaalpapier, in de limiten geſcheiden en geheel met kleuren gedekt

FOKKE SZ. (A.) Boertige Reis door Europa, voorzien met het welgelijkend Portrait van den Autheur; een aantal van bij de 30 Caricatuurplaten, de afgezette Kaart van Europa; Europa in de gedaante eener Vrouwe; en den Platten Grond van London, in 7 Deelen Compleet, *tweede druk*

In dit Werk worden de Geſchiedenis van *Engeland* en *Frankrijk* op een' Vermakelijken en Boertigen trant beſchreven, zijnde het zelve ook ſtuksgewijs, onder afzonderlijke tijtels te bekomen, als het:

Iſte Deel de geheimzinnige *Toebereidſelen*; 2de Deel de *Paketboot*: 3de Deel *London*, behelzende deze 3 Deelen te ſamen de *Geſchiedenis van Engeland*, ſedert deszelfs grondlegging tot heden, met de *beſchrijving van deszelfs Hoofdſtad*. — Terwijl de volgende ſtukken getiteld: *Het Hoekje van den Haard*, in 4 deelen, de geheele *Geſchiedenis van Frankrijk* van den oorſprong des Lands tot aan den dood van Lodewyk den XVIden bevatten.

——— Het onſcheidbaar drietal Redenwezens, Verlichting, Deugd en Tijd, op eene zonderlinge zinſpelende wijze geſchetst, met 3 Caricatuurplaten.

——— De Moderne Helicon, een Droom, *tweede druk* waarbij gevoegd is: Apollo, Sergeant van de Gewapende Burgermagt, met 6 Caricatuurplaten.

——— De Antieke Helicon, behelzende de Levens der Griekſche Dichters van Homerus tot op Callimachus, met 4 Caricatuurplaten.

——— De Amſterdamſche Kermis, in derzelver oorſprong, voortgang en tegenwoordigen ſtaat beſchouwd, met 4 Caricatuurplaten.

Van alle deze Werken van A. FOKKE SZ. zijn eenige weinige Exemplaren op groot Schrijfmediaan te bekomen.

FONTAINES (J. DES) De Cijfferkunst gemakkelijk gemaakt, of de beginſelen derzelve op eene nieuwe en zeer klaare wijze voorgeſteld, 2 Deelen.

GEELHOED (D.) Aanleiding tot de Kennis van de Aarde, der Menſchen, en de Natuur.

Geneeswijs der Uitwendige Wonden, in *Plano*.

GARVE (C.) Over 't verband tusfchen de Zede- en Staatkunde, of bedenkingen over de vraag: In hoe verre is het mogelijk, de zedelijke pligten van het gezellig Leven in de Bestiering eener Volksmaatfchappij te betrachten? uit 't Hoogd. door Mr. C. T. ELOUT, gr. 8vo.

GENLIS (Mevr. DE) Alphonfus, of de Natuurlijke Zoon, met platen van *Marcus*.

Gefprekken over de Mijthen in den Bijbel (Ter beantwoordinge eener Prijsvrage van Teyler's Godgeleerd Genootfchap).

GESSNERS Dood van ABEL, in vijf Zangen, door SCHONK, *nieuwe druk* met een ftel Platen van *Vinkeles*, in 4to.

GLATZ (J.) Merkwaardige Reize, in en door vreemde Werelddeelen, ingerigt naar de vatbaarheid der eerfte Jeugd. Naar het Hoogduitsch, in drie deelen; met twaalf Platen, *tweede druk*.

——— Hetzelve met *gekleurde* Platen.

GOEDE (C. A. G.) Engeland, Wales, Ierland en Schotland. Behelzende Berigten aangaande deze Landen, verzameld op eene reize, 3 Deelen met Platen en Portraiten.

Ook onder den Titel:

——— Reize door Engeland, 3 Deelen met uitmuntende Platen.

GOSSELIN (J. J.) Alphabetifche Naamlijst der Steden; als mede der voornaamfte Dorpen uitmakende het Koningrijk der Nederlanden. Met naauwkeurige aanwijzing der Provincien waarin dezelve gelegen zijn. Uit officiele ftukken opgemaakt en zamengefteld.

GRANT (J.) Verhaal eener Ontdekkingsreize naar Nieuw Zuid-Wales; behelzende aanmerkingen omtrent de Kaap-Verdifche Eilanden, de Kaap de Goede Hoop, de tot nog toe onbekende gedeelten van Nieuw-Holland, door hem ontdekt, enz. met eene Kaart en Plaat.

GREILING (J. C.) Bijbelfche Vrouwen, met uitmuntende Platen van *Velijn* in 2 Deelen compleet.

GREVE (E. J.) Verzameling van eenige losse Stukjes, uitgegeven door Mr. R. FEITH.

HAMELSVELD (VAN) en YPEIJ Kerkelijke Gefchiedenis, in 26 Deelen met het Register *compleet*, in gr. 8vo. met Platen van *Vinkeles*.

——— ——— Gefchiedenis der Kerkhervorming, met het Register in 7 Deelen *compleet*, met Pourtraiten.

——— ——— Algemeene Gefchiedenis, ten gebruike voor de Jeugd, 2 Stukjes.

——— ——— Op best papier.

HECKER (A. F.) De Geneeskunde op hare wegen tot zekerheid of de Theorien, Stelfels en Geneeswijzen der Artfen, federt den Leeftijd van Hippocrates tot in onze dagen.

HELMERS (J. F.) Nagelaten Gedichten, 2 Deelen met gegraveerde Tijtel, Vignet en het welgelijkend Portrait van den Dichter, in 2 Cartonnenbanden.

HESZ (J. J.) Gefchied-verhalen des O. en N. Testaments, inzonderheid gefchikt voor de Jeugd, vertaald door J. W. VAN HAAR en voorzien met een Voorrede van Y. VAN HAMELSVELD, *derde druk*, met Platen.

Het Leven, Gevoelens en Zonderlinge Reize van den Land-Jonker *Govert Hendrik Godefroi van Blankenheim tot den Strony* [Niet vertaald,] 2 Deelen met gegraveerde Tijtels en Vignetten van *Vinkeles*, compleet.

HOEK (VAN) Gefchiedkundig Verhaal van de Landing en den Inval der Engelfchen in Zeeland in 1809, 1e deel met Platen van *Vinkeles* en *Portman*.

——— Hetzelve op Schrijfmediaan met proefdruk Platen.

IMMERZEEL, JUN. (J.) Koenraad Rozendaal, of de Gewaande Geestverfchijning, met Platen.

JONG's (C. DE) Reizen naar de Kaap de Goede Hoop, Ierland en Noorwegen, 3 Deelen compleet, waarvan de 2 eerfte deelen vercierd zijn met Platen van de Kaapftad, omliggende Bergen en Reede en de Simonsbaaij; (*naar origineele teekeningen aan boord en onder het oog van den Autheur vervaardigd*) voorts met eene afbeelding van Water-Infecten, de wapenoefening der Schielopers op de Bergen in Noorwegen en in het 3de deel (zijnde de Landreis van den Autheur uit Noorwegen naar het Vaderland terug) vindt men de onderfcheidene Klederdragten der Noordfche Boeren en Boerinnen, in 16 gecouleurde Afbeeldingen.

——— Reize naar de Middellandfche Zee, met 's Lands Fregat van Oorlog *Thetis*, met Platen.

——— *Tweede* Reize naar de Middellandfche Zee, gedaan met 's Lands Schip *Prins Willem*, onder bevel van den Kapitein *van Gennip*, met uitflaande Platen, van *Vinkeles* en *Vrijdag*, verbeeldende 1) het Schip *Prins Willem* geankerd in de branding voor het eiland Minorka. 2) De Stad *Algiers* van de Reede te zien.

——— *Derde* Reize naar de Middellandfche Zee, 2 Deelen met Platen en het Portrait van den Autheur.

——— Reize naar de Caribifche Eilanden; gedaan met 's Lands Schip van Oorlog *Mars*, onder bevel van den Schout bij Nacht *W. Krul*, waarbij eene afbeelding van het gevecht van 's Lands Schip *Mars*, tegen drie Engelfche Oorlog-fchepen, door den Scheepsfchilder *Groenewegen* en *Vrydag*, alsmede het welgelijkend Portrait van den gefneuvelden S. b. N. *W. Krul*, naar het Schilderij van *Heinfius* door *Portman*.

——— Reize in en door het Kanaal, met 's Lands Brigatijn van Oorlog *den Befchutter*. Met uitflaande Platen, voorftellende: 1) de Haven van Bourdeaux. 2) Aanval van Fielding op 't konvooi van Byland door *Groenewegen*, *Vinkeles* en *Vrydag*.

——— Verantwoording en Verdediging, 3 Stukken compleet.

KLEEMAN (C. F. C.) Tijdwijzer der Rupſen, vermeerderd met een Naamlijst der Planten volgens het ſamenſtel van *Linnæus*, in gr. 8vo.

KAMPEN (N. G. VAN) Staat- en Aardrijkskundige Beſchrijving van het Koningrijk der Nederlanden, of der XVII Nederlandſche Provinciën, benevens het Groot-Hertogdom Luxemburg, volgens de Tractaten en de Grondwet des jaars 1815. Met een volledig Register en eene geheel nieuwe Kaart door *van Baarſel* en *Zoon*.

——— dito met de Kaart apart er bij op Rojaal Velin.

——— dito met de Kaart apart er bij op Imperiaal Velin.

——— de Aarde, beſchouwd in haren natuurlijken toeſtand en verdeeling, door Zeeën, Rivieren, Meiren, Bergen en Woestijnen; benevens derzelver doelmatige ſtrekking. In 2 deelen *compleet*, met 6 Rojaal heele vels Kaarten, zijnde de *Wereldkaart* en de vijf *Werelddeelen*, allen op nieuw zamengeſteld naar de natuurlijke grensſcheidingen door Bergen, Zeeën, enz., en verders in het koper gebragt door *v. Baarſel* en *Zoon*.

——— Zedekundige Schoonheden der Ouden, of keur van Spreuken, Gezegden en Verhalen, getrokken uit Latijnſche Schrijvers en verſierd met de Afbeeldſels van *Cicero*, *Seneca*, *T. Livius* en *Horatius*, 4 Deelen, in gr. 8vo.

KLIJN (H. H.) Gedichten, 1e Deel met gegraveerde Tijtel en Vignet van *R. Vinkeles* in Carton.

——— *Willem Frederik George Lodewijk*, Prins van Oranje Erfvorst der Nederlanden, *Zegezang*.

KNIGGE de Arme Heer van Mildenburg, in Brieven, 3 Deelen met Platen van *Buis*, *Cardon* en *Bogerts*, gr. 8vo.

——— Geſchiedenis van mijn Leven, 2 deelen compl.

——— Lodewijk van Seelberg, of de dwalende Wijsgeer, 2 Deelen met Platen, naar *J. Buis*, door *Vrydag* en *Cardon*.

——— Pieter Klaus, 3 Deelen met gegraveerde Tijtels en Vignetten, *derde druk*, in gr. 8vo.

——— Reis naar Brunswijk, met de vervolgen, 3 Stukken compleet.

KONING, LZ. (C. DE) De Voorvaderlijke Levenswijze en Gewoonten hier te Lande, van de vroegſte Tijden af, tot aan het einde der Zestiende Eeuw, beknopt voorgeſteld met platen van *Vinkeles*.

——— Geſchied- en Letterkundige Mengelingen met gegraveerde Tijtel en Vignet.

——— Nederland bij de Afſchudding van 't Franſche Juk.

——— De Eendragt.

——— De Algemeene Wapening.

——— Bij 't Feest van het 25 jarig Beſtaan, van het Dep. Haarlem, van de Maatſchappij tot Nut van 't Algemeen.

——— Bij het Graf van den WelEerw zeer geleerden Heer JAN VAN DER ROEST, overleden te Haarlem, 8 Januarij 1814.

LAFONTAINE (A.) Familie Geschiedenissen, 41 Deelen met Platen van *Vinkeles*, *Vrydag*, *Marcus* enz.

Zijnde ook onder de volgende afzonderlijke tijtels te bekomen, als:

De Dorps-Predikant, 2 Deelen.
De Zonderlinge, 2 Deelen.
De Familie van Halden, 2 Deelen.
Herman Lange, 2 Deelen.
Karel Engelman's Dagboek.
Fedor en Maria.
Henriette Bellman, 2 Deelen.
Saint Julien.
Rudolf en Julia.
Theodoor of de Vondeling, 2 Deelen.
Barnek en Saldorf, 2 Deelen.
De Losbol, 2 Deelen.
Aline van Riezenstein, 2 Deelen.
De Twee Bruiden, 2 Deelen.
Raphael, of het Huisselijke Leven.
Emma, 2 Deelen.
Eduard of het Gemaskerd Bal, eene vrolijke Roman, 2 Deelen.
Albertina, of de Proef der Mannen.
Het Testament, 2 Deelen.
De Bekentenis aan het Graf, 2 deelen.
De Gevaren der Groote Wereld, of Bertha van Waldeck, 2 Deelen.
Tobias Hoppe, of Burger en Bloedverwant, 2 Deelen.
Walther, of het Kind van het Slagveld, 2 Deelen.
Isidore, of de Hut in het Bosch 1ste Deel.
(Het tweede en laatste Deel is ter perse.)

LANGBEIN (A. F. E.) Kleine Romans en Verhalen, met een' gegraveerde Tijtel en Vignet van *R. Vinkeles*.

LANGSDORFF (G. H. VAN) Reis rondom de wereld, in de jaren 1803 tot 1807, 2 deelen met platen.

LAVALLÉE (J.) Geschiedenis der Godsdienstige Inquisitien, in Italie, Spanje, en Portugal, van haar begin tot op de verovering van Spanje 1e deel.

Leonore van Atrecht, of de Belooning der Standvastigheid en Liefde, door den Schrijver van den Ring van Gyges wedergevonden, met gegraveerde Tijtel en Vignet van *R. Vinkeles*.

Levensbeſchrijving van meer dan 170 voorname Nederlandſche Mannen en Vrouwen, 10 Deelen, in gr. 8vo, *nieuwe druk.*

Leven van den Luitenant Admiraal M. A. DE RUITER, *tweede druk* in gr. 8vo.

LINLEY (W.) Gevallen van Reijbridge of Schetſen van Hedendaagſche Karakters, Zeden en Wijze van Opvoeding; uit het Engelsch, 3 Deelen met Platen *compleet.*

LÖHR (J. A. C.) De Natuur en de Menſchen, of Merkwaardigheden van vele Volkeren, voor Lezers van allerlei ſtanden 2 Deelen.

LOOSJES (P.) Beſchrijving van de Zaanlandſche Dorpen; Oostzaan, Oostzaandam, Westzaan, Westzaandam, Koog, Zaandijk, Wormerveer, Westknollendam en Nauwerna, uit oorſpronglijke Handſchriften tot dezen tijd. Met uitmuntende fraaije Gezigten, allen ter plaatſe zelve naar 't leven geteekend, en eene groote nieuwe Kaart van de Zaan.

——— op ſchrijf gr. med. met proefdruk platen.

——— Redevoering over het Christen Kerkgezang.

Louiſe van Walburg, door den Schrijver van den Ring van Gyges, 2 Deelen met platen

Lotgevallen van een' Zwitſer, op zijne Reize naar Jeruzalem en den Libanon, in 2 Deelen *compleet* met Platen.

MAWE (JOHN) Reizen in de binnendeelen van Braziliё, vooral in deszelfs Goud- en Diamantrijke ſtreeken, op gezag van den Prins Regent van Portugal, benevens eene Reis naar Rio de la Plata, en eene Schets der omwenteling van Buenos-Ayres; uit het Engelsch, met Platen, 1ſte Deel.
(Het tweede en laatſte Deel is ter perſe.)

Medea, Treurſpel, naar het Grieksch van *Euripides* in Jambiſche Verzen, gevolgd door N. G. VAN KAMPEN, met gegraveerde Tijtel en Vignet door *Vinkeles*, in cartonneb.

MEISNERS (A G.) Alcibiades, 3 Deelen, met Platen.

——— op groot papier met proefdruk Platen.

——— Leerrijke Verhalen en Zamenſpraken, 3 Deelen met pl.

Hetzelve op groot papier met proefdruk Platen.

Mengelingen tot Nut en Vermaak, 2 Stukken.

MERCIER Mijn Slaapmuts, 2 Deelen, 4 Stukken 8vo.

Hetzelve op groot papier.

——— Het Jaar Twee Duizend Vierhonderd en Veertig, een *Droom*, 3 deelen, gr. 8vo.

MICHAËLIS (J. D.) Inleiding in de Boeken des Ouden Verbonds, uit 't Hoogd. vertaald door *Y. van Hamelsveld*, 2 Stukken.

MÜLLER (C.) De Naarſtigheid der Kinderen beloond, in aangenaame en leerzaame Verhalen en Geſprekken, met platen, *derde verbeterde druk.*

MOENS (P.) Carolina van Eldenberg, of Beproefde Huwelijkstrouw, 3 Deelen met Platen.

——— Aardenburg, of de onbekende Volkplanting in Zuid-Amerika, met gegraveerde Tijtel en Vignet van *W. van Senus*, in één Deel *compleet*.

——— Bloempjes der Vreugde, voor de lieve Kindsheid. Met *gekleurd* Vignet en zes Plaatjes in Carton.

MULLER (J. G.) Ferdinand, 2 Deelen, met gegraveerde Tijtel en Vignet van *Vinkeles*.

*MULLER (J. W. STATIUS) Uitvoerig Onderwijs in den Christelijken Godsdienst — Met eene aanprijzende Voorrede van den Eerw. *G. Noordenhout* te Amsterdam.

*——— ——— Beknopt Onderwijs in den Christelijken Godsdienst, voorafgegaan van een kort begrip der Bijbelsche Geschiedenis ten gebruike voor Katechisatien.

MURHARD (F) Tafereelen van den Griekschen Archipel, 2 Deelen met gegr. Titel en Vignet.

*MURRAY (L.) Engelsche Spraakkunst, naar de *Zes en twintigste* Engelsche uitgave, bewerkt ten dienste der Scholen, en dergenen, die de Engelsche taal, op eene spoedige wijze, grondig willen leeren.

NAEGELE (A.) Het Worden, het Leven, de Gezondheid, de Ziekte en den Dood des menschlijken ligchaams, volgens de leer van *Brown* voorgesteld, nader ontwikkeld en ten gebruike van leergierige Geneesheeren en anderen aangenaam en leerzaam beschreven. (*tweede druk*).

NIEMEIJER (A. H.) Charakterkunde van den Bijbel, 10 Stukken compleet [*uitverkocht*].

——— Grondbeginselen van de Opvoeding en het Onderwijs voor, Ouders, Leermeesters en Opvoeders, met het Aanhangzel, 6 deelen in gr. 8vo.

O'donnel, een Iersch Volksverhaal, door *Lady* MORGAN geb. *Miss* OWENSON; naar het Engelsch, 2 Deelen met Platen van *R. Vinkeles*..

Ontdekkingen in de Zuidzee, en Berichten aangaande DE LA PÉROUSE en zijne Tochtgenooten, opgemaakt uit sporen van zijne Reis, op onderscheidene eilanden en landen der stille Zee gevonden; als mede aangaande een groot eiland, thans door Fransche Vluchtelingen bevolkt, 2 Deelen *compleet*, gr. 8vo.

PADDENBURGH (G. G. VAN) Het Leven van een' Ouden Vrijer, 2 Deelen met gegr. Tijtel en Vignet van *Vinkeles*.

PALY (W.) De Waarheid der Schriftuurlijke Historie van den Apostel Paulus beweezen, uit eene vergelijking zijner Brieven, met de Handelingen der Apostelen, &c., gr. 8vo.

*OOSTKAMP (J. A.) Allereerste Beginselen der Hemelkunde voor de Jeugd.

*——— Eerste Beginselen der Natuurkunde voor de Jeugd, met Plaatjes.

*——— Korte Schets der Aardrijksbeschrijving van ons Vaderland, het Koningrijk der Nederlanden, voor de Jeugd.

——— Proeve ten betooge, dat ook de Planeten, even als onze Aardbol, door levende en redelijke Schepselen bewoond worden. Nevens een Tafereel van ons Zonnestelsel, volgens de nieuwste ontdekkingen.

PIGEAU Manier van Procederen; 2 Deelen.

PLOTHO (K. VAN) Geschiedenis der Kozakken, van hunnen oorsprong af, tot op den tegenwoordigen tijd, met eene Beschrijving van hunne inrichting en hunne woonplaatsen, met eene gekleurde afbeelding.

POTTER (H.) Reize door de oude en nieuwe oostelijke Departementen van het Koningrijk Holland, en het Hertogdom *Oldenburg*, Met vier fraaije uitslaande Platen, verbeeldende: 1) De Stad en Haven van *Embden* van binnen, met hetStadhuis en de Beurs. 2) De Stad en Haven van *Embden*, van buiten. 3) De Stad *Leer*, en 4) de Stad *Aurich*, allen ter plaatse zelve geteekend door *Lehmann* en gegraveerd door *R. Vinkeles*, 2 Deelen, compleet.

POLMAN, AZ. (H.) Handboek voor het Godsdienstig Onderwijs; overeenkomstig de bepalingen van het Hervormd Sijnode gehouden in 's Gravenhage in den jare 1816. Met eenen brief van den WelEerw. Zeergel. Heer *W. L. Krieger*, Predikant in 's Gravenhage, enz. enz. enz.

**Précis élémentaire de Géographie*, *par* Mr. FABRI & de GELDER.

Reis langs den Rhijn; behelzende niet alleen eene volledige Beschrijving der Vestingen, Steden, Dorpen en Vlekken aan den Oever des Rhijns en verder Landwaarts in gelegen; maar tevens eene beknopte beschrijving der Rijken en Staaten welken den Rhijnstroom omringen, en op de, bij dit Werk gevoegde, groote Kaart zichtbaar zijn, 5 Deelen, met een beknopt Register, uitslaande Platen en Kaarten, in gr. 8vo. compleet, *tweede Druk*.

Reizen en Ontdekkingen in de *Binnen-landen* van *Africa*, gedaan door den Majoor HOUGHTON en den Heer MUNGO PARK, *beiden zendelingen der Africasche Maatschappij te Londen opgerigt*, *ter bevordering van den voortgang der Ontdekkingen in dat Waerelddeel:* verrijkt met eenige Aardrijkskundige Ophelderingen en 3 Kaarten van den Majoor RENNELL, gr. 8vo *in één deel compleet*.

RIETBERG's Poëzij, met Vignet door *Vinkeles*, in Carton.

ROGGE Het waare Weezen van 't Christendom.

ROSCOE (W.) Geschiedenis van het Leven en de Regering van Paus Leo X, verrijkt met aanmerkingen van Professor HENKE, 4 Deelen, met het Portrait van dien Paus, naar 't Schilderij van *Raphaël* door *Portman.*

RÖSEL (J. A.) Natuurlijke Historie der Insecten, met 295 afgezette platen, IV Deelen VIII Stukken, met het vervolg door KLEEMAN, 't welk 't Vde deel uitmaakt, bestaande in 26 Platen, gr. 4to.

RUDOLPHI (C.) Tafereelen van Vrouwelijke Opvoeding, met gegraveerde Tijtelplaat van *Kuyper* en *Portman*, 2 Deelen compl.

SALTSMAN's Aanleiding tot eene verstandige Opvoeding van Opvoeders.

——— Ontwerp om Kinderen op de beste wijze van jongs af tot Godsdienst opteleiden, 2 Stukken, in 8vo.

SCHILLERS Levensbeschrijvingen van eenigen der meest beroemde en beruchte Mannen, meerendeels van onzen tijd, 3 Deelen *tweede druk* gr. 8vo.

SCHILPEROORT (T. OLIVIER) Tafereel der gebeurtenissen van Europa, op het einde der achttiende en begin der negentiende Eeuw, 2 deelen met uitslaande Platen.

*Spectatoriaal Tooneel voor de Vaderlandsche Jeugd, 2 Deelen met Vignetten, 8vo.

SPIESS Muizenvallen, Blaasbalgen Koop! eene wonderbare maar echter zeer natuurlijke Geschiedenis, met gegraveerde Tijtel en Vignet van *Vinkeles.*

——— Reizen door de holen des ongeluks en verblijven der ellende, met gegraveerde Tijtels en Vignetten, door *Vinkeles*, 3 Deelen, gr. 8vo.

Staatkundig Tafereel van Europa, zedert den veldslag bij Leipzig, gewonnen den 18 October 1813.

STEIN (K.) Levensbijzonderheden van eenigen der meest vermaarde Mannen van den Tegenwoordigen Tijd.

STIERLING (G. SWARTENDYK) Brieven aan Sophia over de keuze van een Geneesheer; een Handboek voor alle Standen.

*SWAN (A. V. D.) Allereerste Beginselen der Geschiedenis onzes Vaderlands voor de Scholen, *tweede vermeerderde druk.*

*——— les Premiers Elémens de l'Histoire de Notre Patrie; à l'usage des Ecoles, traduits du Hollandois, par A. G. A.

Tafereel van de verderfelijke oogmerken van *Napoleon Bonaparte*, zijne Oorlogen in Spanje, en in Rusland, en de vernieling van zijne Krijgsmagt. Een Boekje tot Troost en Vermaning.

TERSIER (B.) De Behandeling der Ingeënte op de Natuurlijke Kinderpokjes toegepast.

UKLANSKI (E. T. VAN) Brieven over Polen, Oostenrijk, Saxen, Beijeren, Italien, Etrurien, den Kerklijken Staat en Napels, 2 Deelen met Platen.

VALENTIA, (G.) Reize naar Indië, Ceylon, de Roode Zee, Abysſinië en Egypte, naar het Engelsch, 3 Deelen met Platen.

Verhaal van Kapitein DAVID WOODARD en vier Zeelieden, welken hun Schip verloren terwijl zij in de Boot op Zee waren en zich zelven overgaven aan de *Maleijers* in het Eiland *Celebes*, inhoudende: een belangrijk verſlag van derzelver lijden, door den honger en andere omſtandigheden, gelijk ook van derzelver ontvlugting, na dat zij twee en een half jaar bij de *Maleijers* waren gevangen geweest. Alsmede een Bijvoegſel, bevattende verſcheidene ontkomingen van Schipbreukelingen, onder groote gevaren, bekommeringen en gebrek.

VILLERS (C.) Proeve over den Geest en Invloed der Kerkelijke Hervorming van Luther. Verhandeling welke den prijs heeft weggedragen, door het Nationaal Inſtituut van Frankrijk geſteld op de beantwoording der Vraag: *Hoedanigen Invloed had de Hervorming van* Luther *op den Staatkundigen toeſtand der onderſcheidene Staten van* Europa, en *op den voortgang der Verlichting?* Vermeerderd met eene Korte Schets der Kerkelijke Geſchiedenis.

VONK (L. C.) Geſchiedenis der Landing in *Noord-holland* 1799, 2 Deelen met Register, Kaart en een ſtel van zes uitſlaande Platen door *D. Langendyk* en *R. Vinkeles.*

Voor Kinderen, met 12 nieuw geinventeerde gecouleurde Plaatjes,, *vierde druk* in Cartonneband.

WALRÉ (J. VAN) Heide-bloemen, met gegrav. Tijtel en Vignet van *R. Vinkeles*, en het welgelijkend Portrait van den Dichter, naar het Schilderij van *W. Hendriks*, door *W. van Senus*, 2 Deelen in Cartonnenbanden.

——— Neêrlands Roem herſteld. *Vreugdezang.*

WATKINS Reizen door Zwitſerland, Italiën, Siciliën en de Griekſche Eilanden naar Konſtantinopolen; en van daar terug door een gedeelte van Griekenland, over Raguſa en de Dalmatiſche Eilanden, 5 Deelen, in gr. 8vo *Compleet.*

WATSON's Dierlijke Waereld, met 33 Platen, waarop meer dan 80 Afbeeldingen van viervoetige Dieren, Vogelen, Viſſchen &c. te vinden zijn.

WOENSEL, (Dr. VAN) Rusland beſchouwd, met betrekking tot zijne Aardrijkskundige en Natuurlijke Ligging, Grond en Luchtsgeſteldheid, Bevolking, verſchillende ſtanden zijner bewoners, geaartheid der Natie, zijne Hoofdſtad *St. Petersburg*, de Regering, het Krijgswezen, zijne Finantien, Inkomſten, Uitgaven, Staats-ſchulden, de Nationale induſtrie, Fabrieken, Trafieken, Koophandel en zijne politieke belangen. Met 2 uitſlaande Platen en 19 Vignetten.